אספרה שמך לאחי

כ' מר-חשוון תשפ"ז

פנינים בפרשת השבוע

וירא

אֶחָד [1] הָיָה אַבְרָהָם

אַבְרָהָם אָבִינוּ יָחִיד הָיָה בָּעוֹלָם בֶּאֱמוּנָתוֹ בַּה', וּמֵאָז שֶׁהִכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, וְרָאָה אֶת הָעוֹלָם טוֹעֶה בֶּאֱמוּנָה, וּמְזַהֵם בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים, לֹא נָח וְלֹא שָׁקַט, אֶלָּא נָסַע מִכְּפַר לִכְפָר הָלַךְ מֵעִיר לְעִיר, הִתְנוֹדֵד מִמְּדִינָה לְמְדִינָה, סָבַל חֻרְפּוֹת רָעָב, הִסְתַּכֵּן בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, נִלְחַם מִלְחָמוֹת, עָמַד בְּנִסְיוֹנוֹת שִׁבֵּר אֶת צַלְמֵי אָבִיו וְיָרַד לִכְבְשַׁן הָאֵשׁ, אַךְ וְרַק לְמַעַן הָפִיץ דַּעַת הַשֵּׁם וְהַכָּרַת אֱלוֹקִים, עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, נַעֲשָׂה לוֹ נֵס נִצָּל מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, [2]יָצָא לְחָרָן וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וְלִקְרֹא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעָם שֶׁיֵּשׁ שָׁם א-לֹהַּ אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לַעֲבֹד, וְהָיָה מְהַלֵּךְ וְקוֹרֵא, וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' א-ל עוֹלָם, וְכִיוָן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַּעְתּוֹ עַד שֶׁהֶחֱזִירָהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת, עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבָבוֹת וְהֵם אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם, וְשָׁתַל בְּלִבָּם הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים לְהָפִיץ אֶת אֱמוּנַת ה' בָּעוֹלָם.

הַחֲבֵרִים שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ

אַרְבָּעָה צַדִּיקִים גָּרוּ בְּקִרְיַת אַרְבַּע, אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְעוֹד שְׁלֹשָׁה חֲבֵרָיו וְאֹהֲבָיו בַּעֲלֵי בְּרִיתוֹ, שֶׁהֵם עָנֵר אֶשְׁכּוֹל בְּנֵי אַרְפַּכְשַׁד, וַאֲחִיהֶם [3]מַמְרֵא, וְעַל שֵׁם [4]אַרְבָּעָה הַצַּדִּיקִים נִקְרָא קִרְיַת אַרְבַּע, גַּם [5]בְּנוֹתֵיהֶם הָיוּ צַדְקָנִיּוֹת, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה לוֹ מַחְשָׁבָה לְהִשְׁתַּדֵּךְ אִתָּם, כִּי הָיוּ אֲנָשִׁים יְשָׁרִים, וְכַאֲשֶׁר אֶחָד מֵחֲבֵרָיו שָׁנִקְרָא בַּשֵּׁם; אֶשְׁכּוֹל, [6]בָּנָה עִיר, נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְקָרָא אֶת שֵׁם הָעִיר עַל שֵׁם דָּבָר שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב; לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל, עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה הָיָה אַחַר מֵאוֹת שָׁנִים, כְּשֶׁשָּׁלְחוּ אֶת הַמְרַגְּלִים בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם.

אַבְרָהָם אָבִינוּ מִתְיַעֵץ עִם חֲבֵרָיו

כְּשֶׁצִּוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם שֶׁיָּמוּל אֶת עַצְמוֹ, הָלַךְ לְהִתְיַעֵץ עִם חֲבֵרָיו, וּמַדּוּעַ הָיָה צָרִיךְ לְהִתְיַעֵץ, לֹא שֶׁחָס וְחָלִילָה הִסְתַּפֵּק אִם לְקַיֵּם אֶת גְּזֵרַת ה', פָּשׁוּט הָיָה אֶצְלוֹ שֶׁיְּקַיֵּם רְצוֹן ה', אֶלָּא הָלַךְ לְהִתְיַעֵץ [7]אִם יָמוּל אֶת עַצְמוֹ בְּצִנְעָה אוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, וְכָל אֶחָד מֵהֶם הִשִּׁיא לוֹ עֵצָה אַחֶרֶת, עָנֵר אָמַר; מֵאַחַר שֶׁאַתָּה זָקֵן בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה מָה רָאִיתָ לְהַכְנִיס עַצְמְךָ לְתוֹךְ סַכָּנָה, וְאֶשְׁכּוֹל אָמַר לוֹ; אִם תַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה, תַּעֲשֶׂה לְעַצְמְךָ הַרְבֵּה אוֹיְבִים, וְלֹא תוּכַל לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, אֲבָל מַמְרֵא אָמַר לוֹ; הָאֵ-ל שֶׁהִצִּיל אוֹתְךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים, כְּשֶׁנִּמְרוֹד הִפִּיל אוֹתְךָ בְּכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְהוּא אֲשֶׁר הוֹשִׁיעֲךָ מִיְּדֵי אַרְבָּעָה הַמְּלָכִים אַף עַל פִּי שֶׁכְּלֵי זַיִן הָיָה עָצוּם, וְאַף הֶחְיָה אוֹתְךָ בִּזְמַן הָרָעָב הַגָּדוֹל שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, אִם עָשָׂה לְךָ נִפְלָאוֹת כָּאֵלּוּ, הֲרֵי עָלֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל מִצְוָתוֹ בְּכָל אֹפֶן, וַעֲשׂוֹתָהּ בְּפַרְהֶסְיָא כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הָעוֹלָם, וְיָמוּלוּ אַחֲרֶיךָ.



וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן

אָמְנָם עַל אַף שֶׁהֶחֱלִיט לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוָה שֶׁל הַמּוֹלָה בְּפִרְסוּם, לֹא רָצָה לְהַכְנִס [8]לְסַכָּנָה מְיֻתֶּרֶת, וְלִסְמֹךְ עַל הַנֵּס, שֶׁהַרֵי יִתָּכֵן שֶׁיַּרְגִּישׁוּ הַמְּלָכִים אֲשֶׁר נִלְחַם בָּם אוֹ קְצָתָם, שֶׁנִּמּוֹל עִם בְּנֵי בֵּיתוֹ, וּבְהֵיוֹתָם כּוֹאֲבִים מֵהַמִּלָּה יָבֹאוּ עֲלֵיהֶם בֶּטַח וְיַכּוּם, וּמִלְּבַד זֶה גַּם לְלֹא הַסַּכָּנָה, הֲרֵי צָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר לוֹ אֶחָד שֶׁיּוּכַל לְשָׁרֵת אוֹתָם אַחַר הַמִּלָּה בְּעוֹדָם חוֹלִים, עַל זֶה הֶחֱלִיטוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ עִם מַמְרֵא בֶּן בְּרִיתוֹ, וְהִסְכִּימָה דַּעְתָּם שֶׁיָּבִיא אֶת אָהֳלוֹ אֶצְלוֹ, וְשָׁם יְלַוּוּהוּ וְיִשָּׁרְתוּהוּ, אַחַר הַמִּלָּה, וְכֵן עָשָׂה, וּבְזִכּוּת עֵצָתוֹ הַנִּכּוֹנָה שֶׁל מַמְרֵא זָכָה שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּחֶלְקוֹ, כַּכָּתוּב וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא.

---

1 יחזקאל לג

2 רמב"ם עבודת כוכבים פ"א

3 בפ' י"ד פסוק י"ג כתוב: ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם, ובטעמא דקרא בשם ספר הישר פ' נח דענר ואשכול היו בני ארפכשד, אבל ממרא שהיה אמורי אולי היה אח מאם.

4 רבה נ"ח ד'

5 המעלות לשלמה (לר' רפאל שלמה לאניאדו דרוש ב' לנישואין)

6 נפש דוד (טבל) פ' שלח

7 דעת זקנים מבעלי התוספות י"ח א'

8 עקידת יצחק שער י"ט

◆ [9]וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית ◆

מִצְוַת הַמִּלָּה עַצְמָהּ קַיִּם אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּירוּשָׁלַיִם [10]בִּמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, [11]בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּצְטַוָּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בִּגְבוּרַת הַשֶּׁמֶשׁ, בַּחֲצִי הַיּוֹם, בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, שָׁלַח אַבְרָהָם וְקָרָא לְסָבָא שֶׁלּוֹ, עֶשֶׂר דּוֹרוֹת לְפָנָיו - שֵׁם בֶּן נֹחַ, [12]שֶׁנּוֹלַד מָהוּל, וּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וְכָל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נֵכָר נִמּוֹלוּ אִתּוֹ, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה דָּם מִלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וּמְכַפֵּר עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁנִּמּוֹל אַבְרָהָם וְנִשְׁאַר דָּמוֹ, שָׁם נִבְנָה הַמִּזְבֵּחַ, וּלְכָךְ כָּתוּב וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ, וּלְבַסּוֹף גַּם חֲבֵרָיו [13]עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא מָלוּ עַצְמָם.

◆ וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם ◆

אַחַר שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ מָל אֶת עַצְמוֹ, הָלַךְ לְהִנָּפֵשׁ בְּחֶבְרוֹן בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא, בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְמִלָּתוֹ, שֶׁהַנִּמּוֹל חָלוּשׁ בְּיוֹתֵר, לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? [14]נָקַב חֹר אֶחָד מִתּוֹךְ הַגֵּיהִנּוֹם וְהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם, וְנִמְנְעוּ אֲנָשִׁים לָצֵאת מִבֵּיתָם, וְלֹא הָיָה לוֹ לְאַבְרָהָם אוֹרְחִים, אֲבָל אַבְרָהָם אָבִינוּ הִשְׁתּוֹקֵק לְאוֹרְחִים, [15]אָמַר לוֹ לְאֱלִיעֶזֶר קוּם וְתִרְאֶה בַּשּׁוּק אִם יֵשׁ אוֹרְחִים, יָצָא אֱלִיעֶזֶר וְלֹא מָצָא, אָמַר אַבְרָהָם: אִי אֶפְשָׁר לְהַאֲמִין לְעֶבֶד! יָצָא אַבְרָהָם וְיָשַׁב פֶּתַח הָאֹהֶל לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, בּוֹאוּ וּנְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, שֶׁמִּדַּת גְּמִילוּת חֲסָדִים גְּדוֹלָה לְפָנַי, וּכְשֶׁיָּצָא אַבְרָהָם לִרְאוֹת אִם יֵשׁ אוֹרְחִים, רָאָה אַבְרָהָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹמֵד בַּפֶּתַח, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ.

◆ גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה ◆

הִנֵּה[16] כָּעֵת זָכָה לְגִלּוּי שְׁכִינָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר מָה שֶׁלֹּא זָכָה לָזֶה עַד הַמִּלָּה כִּי אַחַר הַמִּלָּה הִשִּׂיג נְבוּאָה שְׁלֵמָה, שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְכָךְ עַד שֶׁנִּמּוֹל, עִם כָּל זֶה, בְּתוֹךְ כְּדֵי שִׁקְבֵּל אֶת פְּנֵי ה', כְּשֶׁרָאָה אַבְרָהָם שְׁלוֹשָׁה אֲנָשִׁים, הֵבִין שֶׁגְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, וּמִנַּיִן יָדַע הֲלָכָה זֹאת, כִּי [17]גּוּפוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה כָּל כָּךְ מְקֻדָּשׁ עַד שֶׁהָיוּ אֵיבָרָיו רָצִים מֵעַצְמָם לַעֲשׂוֹת רְצוֹן הַבּוֹרֵא, לְכָךְ מִשֶּׁהִרְגִּישׁ אַבְרָהָם כִּי רַגְלָיו נִמְשָׁכוֹת מֵאֵלֶיהָן וְרָצוֹת לִקְרַאת הָאוֹרְחִים אֲפִלּוּ כְּשֶׁהַשְּׁכִינָה אֲצָלוֹ, הֵבִין מִתּוֹךְ זֶה שֶׁזּוֹהִי הֲלָכָה, שְׁגְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים יוֹתֵר מִקַּבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, וְלָכֵן בִּקֵּשׁ רְשׁוּת מֵה' וּמִיָּד רָץ לִקְרַאת הָאוֹרְחִים, אֶלָּא שֶׁהֵם לֹא הָיוּ אֲנָשִׁים, הֵם הָיוּ [18]הַמַּלְאָכִים מִיכָאֵל גַּבְרִיאֵל וּרְפָאֵל, אֶחָד נִדְמָה לוֹ כְּמוֹכֵר פַּת, וְאֶחָד נִדְמֶה לוֹ כִּדְמוּת סַפָּן, וְאֶחָד נִדְמֶה לוֹ כִּדְמוּת עַרְבִי, וַיָּרָץ לִקְרָאתָם, וְקָרָאָם לְהִכָּנֵס.

◆ יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם ◆

לִפְנֵי שֶׁנִּכְנְסוּ, הָאוֹרְחִים, אָמַר אַבְרָהָם לְהָבִיא מְעַט מַיִם לִרְחֹץ רַגְלֵיהֶם, כִּי חָשַׁב שֶׁהֵם עַרְבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְלֹא רָצָה לְהַכְנִיס עֲבוֹדָה זָרָה בְּבֵיתוֹ. וְיֵשׁ לְהָבִין [19]אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיוּ בָּעוֹלָם, שׁוֹטִים כְּאֵלּוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם. אַךְ הַפַּנָּעָה שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ חָשַׁד שֶׁהֵם אֲנָשִׁים סוֹחֲרִים, הַנִּקְרָאִים כְּנַעֲנִי, וְדֶרֶךְ הַסּוֹחֲרִים לַחֲשֹׁב, וְלִתְלוֹת אֶת הַצְּלָחָתָם שֶׁזֶּה תָּלוּי בְּכֹחָם וְעֹצֶם חֲרִיצוּתָם, וְרַב הִשְׁתַּדְּלוּתָם בְּמִסְחָרָם, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִישְׁפּוּ וְלֹא יִיגָעוּ, לַעֲבֹר יָמִים וּנְהָרוֹת וְלָרוּץ בְּרַגְלֵיהֶם לְמֶרְחַקִּים, שֶׁזֶּה הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל. וּמִפְּנֵי זֶה אֵינָם נוֹתְנִים צְדָקָה, כִּי נִדְמֶה לָהֶם שֶׁכֹּחָם וְעֹצֶם יָדָם עָשָׂה לָהֶם אֶת הַחַיִל עַל יְדֵי שֶׁעָבְדוּ בִּידֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם. וְזֶהוּ הָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, כִּי הֲרֵי הָאֱמֶת, שֶׁהַכֹּל הוּא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וה' יִתְבָּרַךְ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל. וְאַבְרָהָם חָשַׁב שֶׁהֵם עַרְבִיִּים, סוֹחֲרִים, שֶׁהֵם תּוֹלִים שֶׁעַל יְדֵי מְרוּצַת רַגְלֵיהֶם עַד שֶׁמַּעֲלִים אָבָק, הוּא הַגּוֹרֵם לָהֶם לִצְבֹּר הוֹן וַעֹשֶׁר. וְלָכֵן אָמַר לָהֶם אַבְרָהָם אָבִינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, שֶׁיַּעַזְבוּ וְיָסִירוּ הַדִּמְיוֹנוֹת הַפּוֹזְבוֹת מֵאִתָּם.

◆ לְדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת ה' ◆

אַבְרָהָם [20]אָבִינוּ נָטַע אִילָן וּבָהּ הָיָה בּוֹדֵק אֶת הָאוֹרְחִים, וְהָיָה יוֹדֵעַ מִי הוּא דְּבוּק בַּה', וּמִי דְּבוּק בַּעֲבוֹדָה זָרָה, כִּי מִי שֶׁהָיָה דְּבוּק בַּה' הָיָה הָאִילָן פּוֹרֵשׂ עֲנָפָיו וּמְכַסֶּה עַל רֹאשׁוֹ, וְעוֹשֶׂה עָלָיו צֵל נָאֶה, וּמִי שֶׁהָיָה דְּבוּק בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הָיוּ עֲנָפֵי הָאִילָן מִסְתַּלְּקִים מֵעָלָיו, וְהָעֲנָפִים הָיוּ עוֹלִים לְמַעְלָה, אָז יָדַע אַבְרָהָם שֶׁזֶּה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְהָיָה מַזְהִירוֹ וְלֹא הִרְפָּה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּתְאַחֵד בֶּאֱמוּנַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

◆ מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא ◆

כְּמוֹ כֵן מִי שֶׁהָיָה טָהוֹר הָיָה הָאִילָן מְקַבְּלוֹ, וּמִי שֶׁהָיָה טָמֵא לֹא הָיָה מְקַבְּלוֹ, אָז יָדַע אַבְרָהָם, וְהָיָה מְטַהֵר אוֹתוֹ בְּמַיִם.

---

9 אמר לפניו ומי ימול אותי אמר אתה בעצמך מיד נטל אברהם סכין והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך והיה מתירא שהיה זקן מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח ידו ואחז עמו והיה אברהם חותך שנ' (נחמיה ט) אתה ה' האלקים אשר בחרת באברם וגו' וכרות לו הברית אין כתיב כאן אלא וכרות עמו מלמד שהיה הקדוש ברוך הוא אוחז בו (רבה מט ב)

10 פרקי דרבי אליעזר פרק כח בביאור הרד"ל

11 רש"י יז כג

12 רש"י ה' ל"ב

13 רבה נ"ח ד'

14 פרדר"א כ"ט

15 ב"מ פ"ו:

16 אור החיים

17 עולם חסד יבנה עמוד קל"ה, בשם רבי נתן אדלר

18 ב"ר מ"ח ט'

19 דברי יחזקאל

20 זהר ק"ב ע"ב

מַעְיָן מַיִם הָיָה תַּחַת אוֹתוֹ הָאִילָן, וּמִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ טְבִילָה, מִיָּד הָיוּ הַמַּיִם עוֹלִים אֵלָיו, וְהָאִילָן סִלֵּק עֲנָפָיו, אָז יָדַע אַבְרָהָם שֶׁהוּא טָמֵא וְצָרִיךְ לִטְבֹּל מִיָּד, וְאִם הָאִישׁ הָיָה טָמֵא טְמְאָה חֲמוּרָה הָיוּ הַמַּיִם מִתְיַבְּשִׁים, יָדַע אַבְרָהָם שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְתִּין שְׁבָעָה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ יִטְבֹּל. וְלָכֵן כָּעֵת שֶׁהַמַּלְאָכִים הִגִּיעוּ אֵלָיו, רָצָה לְבָדְקָם וְאָמַר לָהֶם לְהִשָּׁעֵן תַּחַת הָעֵץ.

• וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי •

אַבְרָהָם אָבִינוּ[21] אָמַר לְשָׂרָה לַעֲשׂוֹת לָהֶם סְעוּדָה גְּדוֹלָה, וְאַבְרָהָם הָלַךְ אֶל הַבָּקָר עִם יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ לִטֹּל שְׁלֹשָׁה פָּרִים מִמִּקְנֶה שֶׁלּוֹ, וְהִנֵּה הָלַךְ אֲחֲרָיו בַּסְּתָר מַלְאַךְ רְפָאֵל, וּלְאַחַר שֶׁנָּטַל אַבְרָהָם ב' פָּרִים וְנָתַן בְּיַד הַנַּעַר לְהוֹלִיכָן, וְרָצָה לָקַחַת עוֹד אֶת הַפָּר הַשְּׁלִישִׁי, הִתְחַפֵּשׂ הַמַּלְאָךְ רְפָאֵל וְנִדְמָה לְפָנָיו, לְפַר שְׁלִישִׁי, חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח, וּכְשֶׁרָצָה אַבְרָהָם לְקַחְתּוֹ, הָיָה הַפָּר נִשְׁמָט וּבוֹרֵחַ מִעַט מִעַט, וְהָיָה רוֹדֵף אֲחֲרָיו עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לִמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא,[22] שֶׁהָיָה גָּר בְּחֶבְרוֹן, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם, נִפְתַּח פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהַפָּר רָץ לְתוֹכוֹ וְנִכְנַס, וְנִכְנַס אַבְרָהָם אֲחֲרָיו, וּמָצָא שָׁם אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן וְחַוָּה שׁוֹכְבִים עַל הַמִּטּוֹת יְשֵׁנִים, וְנֵרוֹת דּוֹלְקוֹת עֲלֵיהֶן, וְרֵיחַ טוֹב עֲלֵיהֶם כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ, וְחָמַד לִהְיוֹת שָׁם קְבוּרָתוֹ.

• וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה •

אַחֲרֵי שֶׁרָאָה כָּל זֶה, מִיָּד נִמְסַר הַפָּר מֵאֵלָיו בְּיַד אַבְרָהָם, וּלְקָחוֹ חֲזָרָה לְאָהֳלוֹ, אַךְ כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ לְאָהֳלוֹ לֹא מָצָא אֶלָּא שְׁנַיִם, כִּי מַלְאַךְ רְפָאֵל שֶׁנִּתְחַזָּה לְפַר נֶעֱלַם, וְחָזַר לִהְיוֹת אֶחָד מֵהָאוֹרְחִים, וְכֵיוָן שֶׁכְּבָר לֹא הָיָה זְמַן לְחַפֵּשׂ פַּר אַחֵר, הֶצְרַךְ אַבְרָהָם לִבְרֹא פַּר שְׁלִישִׁי עַל יְדֵי סֵפֶר יְצִירָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר בְּסְעוּדַת אוֹרְחִים, שֶׁאִם הָיָה חוֹזֵר אֶל הַמִּקְנֶה הָיָה עוֹבֵר זְמַן הַסְּעוּדָה, וְלָכֵן פָּתוּב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה, שֶׁהוּא עַצְמוֹ עָשָׂה אוֹתוֹ וּבְרָאוֹ.

• מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת: •

אַבְרָהָם אָמַר לְשָׂרָה לְמַהֵר וְלֶאֱפוֹת, וְאָכֵן אָפְתָה שָׂרָה לָהֶם רַב, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם גַּם צֵדָה לַדָּרֶךְ, וְלָכֵן אָפְתָה[23] תְּשַׁע סָאִין; שָׁלֹשׁ סְאָה קֶמַח לְפַת, וְשָׁלֹשׁ סֹלֶת לְמַאֲכָל שֶׁעוֹשִׂים בִּקְדֵרָה, וְשָׁלֹשׁ לְעוּגוֹת שֶׁל מִינֵי מְתִיקָה [שְׁעוּר שֶׁעוֹשִׂים הַפְּרָשַׁת חַלָּה הוּא נִקְרָא "עִשָּׂרוֹן" וְשָׁלֹשׁ סְאָה הוּא כִּשְׁלֹשָׁה שְׁעוּרִים שֶׁל הַפְּרָשַׁת חַלָּה]. וְהִנֵּה שָׂרָה אִמֵּנוּ שָׁמְעָה, שֶׁאַבְרָהָם אוֹמֵר לָהּ לָקַחַת קֶמַח, אָמְרָה שָׂרָה אֲנִי אֶקַּח סֹלֶת שֶׁזֶּה יוֹתֵר נָקִי וּמְשֻׁבָּח.

• עֵינֶיהָ צָרָה בָּאוֹרְחִים •

אוֹמְרִים[24] חֲכָמֵינוּ, שֶׁמִּכָּאן אָנוּ רוֹאִים שֶׁהָאִשָּׁה עֵינֶיהָ צָרָה בְּאוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ, [25]וְאַף שֶׁשָּׂרָה אִמֵּנוּ בְּוַדַּאי כְּוָנָה לְטוֹבַת הָאוֹרְחִים לְהַאֲכִילָם יָפָה שֶׁיִּהְיֶה טָעִים וְטוֹב, בְּכָל זֹאת חָזַ"ל מְאִירִים לָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁאֵין לְהַרְבּוֹת בִּכְבוֹד הָאוֹרְחִים יוֹתֵר מִדַּי, כִּי יֵשׁ לַחֲשֹׁשׁ, שֶׁיִּכְבַּד הָעֹל עַל הַמְּאֻרָח וְזֶה יִגְרֹם לוֹ לַחְדֹּל מֵהַמִּצְוָה, כִּי הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ, כִּי דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁאִם מְכִינִים לְאוֹרֵחַ בְּאֹפֶן מֻגְזָם יוֹתֵר מֵהַפּוֹחוֹת, אֲזַי אַחַר כָּךְ מִתְרַשֵּׁל מִלְּהַכְנִיס שׁוּב אוֹרְחִים מֵחֲמַת שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְבּוֹת, וְלָכֵן עִקַּר חֲבִיבוּת מִצְוַת הַכְנָסַת אוֹרְחִים מִי שֶׁרוֹצֶה לְקַיְּמָהּ, לִקְרֹא לָאוֹרֵחַ וְלָתֵת לוֹ, כְּמוֹ מָה שֶׁמְּכִין לְעַצְמוֹ, וּבְוַדַּאי הָאוֹרֵחַ הוּא לֹא בְּהֵמָה וְשׁוֹר, שֶׁיִּצְטָרֵךְ לֶאֱכֹל עַד אֵין שִׁעוּר.

• מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה •

אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לָאוֹרְחִים, וְאַף שֶׁהָיָה חוֹלֶה וְסָבַל יִסּוּרִים קָשִׁים, וַהֲגַם שֶׁהָיָה לְאַבְרָהָם מַסְפִּיק עֲבָדִים וְעוֹבְדִים, אַף עַל פִּי כֵן הִטְרִיחַ אַבְרָהָם אָבִינוּ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בְּעַצְמוֹ, כָּל כָּךְ הָיְתָה הַמִּצְוָה חֲבִיבָה עָלָיו.

וְעַל הַכֹּל קִבֵּל שְׂכַר מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְלָכֵן[26] כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת בְּעַצְמוֹ, עָשָׂה גַּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו בְּעַצְמוֹ, וְכָל מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם עַל יְדֵי שָׁלִיחַ עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וּבְכֵן, בִּזְכוּת; וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם שֶׁהֵבִיא בְּעַצְמוֹ אֶת הַבָּשָׂר. זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַשְּׁלָו, מֵאֵת ה', כַּנֶּאֱמָר; וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים. וּבִזְכוּת; וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב, שֶׁלָּקַח בְּעַצְמוֹ, זָכוּ לַאֲכִילַת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר מֵה' שֶׁנֶּאֱמַר; הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם. וּבִזְכוּת וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ, זָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמַר לְמֹשֶׁה; הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר וְגוֹ', וּבִזְכוּת מִצְוֹת הַלִּוּוּי; וַאֲבָרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם, זָכוּ לְעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן; וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וְגוֹ'. אֲבָל מָה שֶּׁלֹּא עָשָׂה מַמָּשׁ בְּעַצְמוֹ אֶלָּא שֶׁאָמַר אַבְרָהָם, וְנַעֲשָׂה עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אַבְרָהָם אָמַר; יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה; וְהִכִּיתָ בַּצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם.

בְּנֵי[27] יִשְׂרָאֵל זָכוּ שֶׁנִּתַּן לָהֶם הַבְּאֵר בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּזְכוּת אַבְרָהָם, וְהַבְּאֵר הִתְגַּלְגְּלָה וְהָלְכָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָלְכוּ, וּכְשֶׁקָּרָה בַּמִּדְבָּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל חָטְאוּ וְעָשׂוּ עֲבֵרוֹת, הִתְעַכְּבָה הַבְּאֵר מַיִם, וְלֹא נָתַן מֵימָיו עַד שֶׁהַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים

---

21 פרקי דרבי אליעזר פרק לה , חסד לאברהם עין משפט נהר נ"א.

22 פרק י"ג פסוק י"ח

23 רבה מ"ח י"ב

24 ב"מ פ"ז

25 ע"פ האהבת שלום ובאר מים חים, ועיין רש"י על במדבר פכ"ט פסוק ל"ו בשם מדרש תנחומא למדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אכסנאי יום ראשון מאכילו פטומות למחר מאכילו דגים, למחר מאכילו בשר בהמה למחר מאכילו קטניות, למחר מאכילו ירק פוחת והולך כפרי החג ע"כ, משמע שכך צריך להיות הסדר, וביאר ר' ישראל סלאנטער ביאור נפלא שכשמגיע אורח לאחד ביום ראשון הוא עושה לו ברוך הבא גדול ומאכילו דברים יקרים לכבוד האורח כי האורח עדיין אינו רגיל בבית הבעל הבית, אבל כל יום ויום שהולך אדרבה הוא נעשה חלק מהבית ויודע כבר הסדר, וכיון שהוא כבר חלק מהבית כמעט חלק מהמשפחה אין נותנים לו דברים מיוחדים, אלא מתמעט והולך כל יום עד שנותנים לו כשאר בני הבית, וזה סימן ליותר התקרבות והתקשרות, וכמו כן הוא אצל פרי החג שכל יום ויום מתמעטים והולכים כיון שאנו יותר בהתקרבות ובהתקשרות להרבונו של עולם (בצל הקודש עמוד קצ"ו)

26 ב"מ פ"ו

27 צאניה וראינה

בְּקֹשׁוּ וְהִתְפַּלְּלוּ, וְאָמְרוּ: עֲלִי בְּאֵר בִּזְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַד שֶׁקִּבֵּל ה' תְּפִלָּתָם וְעָלְתָה הַבְּאֵר.

• וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ •

אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ אֶת הָאוֹרְחִים וְהִפְיִר בָּהֶם שֶׁהֵם לֹא אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים, אָמְנָם הוּא רָאָה שֶׁהֵם אוֹכְלִים, וְאָמְרוּ חֲזַ"ל; [28]שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא אָכְלוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, לֹא אָמַר כְּלוּם, אֶלָּא בְּצִדְקָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק וּבִשְׂכַר טֹרַח שֶׁטָּרַח בִּשְׁבִילָם, פָּתַח לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת פִּיהֶם וְאָכְלוּ, וּלְכָךְ נֶאֱמַר וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ. [29]בְּכָל זֹאת אַבְרָהָם רָאָה וְהִפְיִר בָּהֶם, וּכְשֶׁשָּׁמַע אֶת הַבְּשׂוֹרָה שֶׁלְּשָׁנָה הַבָּאָה יִוָּלֵד לוֹ בֵּן הֶאֱמִין וְשָׂמַח, אֲבָל שָׂרָה אִמֵּנוּ הָיְתָה בָּאֹהֶל וְלֹא רָאֲתָה אוֹתָם, וְהִנֵּה שׁוֹמַעַת שֶׁהֵם מְבַשְּׂרִים כָּאֵלּוּ דְּבָרִים פְּלָאִיִּים, [30]עָבַר וְחָלַף עַל מַחְשַׁבְתָּהּ אֵיזֶה מַחֲשָׁבָה לֹא טוֹבָה, שֶׁל צְחוֹק, כְּמוֹ עוֹף הַפּוֹרֵחַ בְּרֶגַע אֶחָד, וּמִיָּד דָּחֲתָה וְרִחֲקָה אֶת הַמַּחֲשָׁבָה הַזֹּאת וְלֹא רָצְתָה בָּהּ חָלִילָה. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן לֹא טוֹב הַדָּבָר הַזֶּה. אָמְנָם מַחְשָׁבָה קַלָּה כָּזֹאת גַּם הָאָדָם עַצְמוֹ לֹא מַרְגִּישׁ בָּזֶה בְּלֹא הִתְבּוֹנְנוּת וְלֹא יֵדַע מִזֶּה כְּלָל וְיַחֲשֹׁב שֶׁלֹּא עָלְתָה עַל מַחֲשַׁבְתּוֹ מַחֲשָׁבָה הַזֹּאת, וּבִשְׁבִיל זֶה חָשְׁבָה שָׂרָה שֶׁאֵין זֶה חֵטְא כְּלָל, וְלָכֵן כְּשֶׁאַבְרָהָם הוֹכִיחָהּ הָיְתָה מִתְנַצֶּלֶת לֵאמֹר שֶׁלֹּא צָחַקָה. כִּי לְהֵפֶךְ הֲרֵי הָיְתָה יְרֵאָה מִמַּחֲשָׁבָה זֹאת, אֲבָל אַבְרָהָם אָמַר לָהּ. לֹא כִּי צָחַקְתְּ, כִּי גַּם זֶה נֶחְשָׁב לִצְחוֹק שֶׁגַּם זֶה לֹא טוֹב לַצַּדִּיק שֶׁיַּעֲבֹר עַל מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיִפְרַח אֵיזֶה מַחֲשָׁבָה לֹא טוֹבָה, רַק צָרִיךְ לְהִזְדַּכֵּךְ וּלְטַהֵר אֶת הַמַּחֲשָׁבָה בְּזִכּוּךְ גָּדוֹל וְטָהוֹר בְּלִי שׁוּם סִיָּג.

• מַעֲשֵׂה סְדוֹם •

• הַמַּכָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה •

ה' יִתְבָּרַךְ אָמַר; [31]דָּבָר גָּדוֹל אֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת, וְכִי אֵינִי מַגִּיד לְאַבְרָהָם אֹהֲבִי ? וְאָכֵן, כְּשֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּשְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ, הִתְחִיל מְבַשֵּׂר אוֹתוֹ עַל לֵדַת יִצְחָק, וְאַחַר כָּךְ הִגִּיד לוֹ אֶת מַעֲשֵׂה סְדוֹם, שֶׁהֵם רְשָׁעִים, וְשׁוֹלֵחַ אֶת שְׁלִיחָיו לְהָפְכָהּ, וְלָמָּה אָמַר לוֹ שְׁנֵיהֶם יַחַד, כִּי מִדָּרְךְ הָעוֹלָם שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁהוּא לֹא כָּל כָּךְ טוֹב, וּבִפְרָט דָּבָר שֶׁהוּא בִּשְׁבִילוֹ גְּנַאי, מַתְחִיל קֹדֶם בְּדָבָר טוֹב.

כְּשֶׁשָּׁמַע אַבְרָהָם עַל הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה עַל סְדוֹם, הִתְחִיל אַבְרָהָם לְבַקֵּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, וְכִי כְּמוֹת רָשָׁע כֵּן מוֹת צַדִּיק הֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁיֵּשׁ שָׁם צַדִּיקִים, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַבְרָהָם, בִּזְכוּת צַדִּיק אֶסְלַח לִסְדוֹם, אִם אֶמְצָא בְּסִדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם אֶסְלַח לָהּ עַל כָּל עֲוֹנֹתָיו. הִתְחִיל מְבַקֵּשׁ וּמִתְחַנֵּן לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא לַעֲשָׂרָה.

• תּוֹלְדוֹת הָעִיר סְדוֹם - גָּאוֹן שִׂבְעַת לֶחֶם •

עִיר [32]קְטַנָּה הָיְתָה וּשְׁמָהּ סְדוֹם, אַנְשֵׁי סְדוֹם הָיוּ עֲשִׁירֵי הָעוֹלָם, הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים עָלֶיהָ הָיְתָה טוֹבָה וּשְׁמֵנָה, כָּל מָה שֶׁצָּרִיךְ בָּעוֹלָם הָיָה יוֹצֵא מִמֶּנָּה ! זָהָב הָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ, בְּשָׂעָה שֶׁהָיָה אָדָם יוֹצֵא וּמְבַקֵּשׁ לִקְנוֹת יֶרֶק, הָיָה אוֹמֵר לְעַבְדּוֹ, צֵא וּקְנֵה לִי יֶרֶק בְּאַסָּר (מִין מַטְבֵּעַ), הָיָה הוֹלֵךְ לִקְנוֹת לוֹ יֶרֶק, וּכְשֶׁבַּעַל הַבַּיִת הָיָה מַשְׂכִּישְׁכוֹ בְּמַיִם לְנַקּוֹתוֹ, הָיָה מוֹצֵא בְּמֹעַט עָפָר שֶׁבְּיֶרֶק "זָהָב". כֻּסָּף הָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה, אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה, לֶחֶם הָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנָּה, אֶלָּא שֶׁרְשָׁעִים הָיוּ וְלֹא בָּטְחוּ בְּצֵל יוֹצְרָם אֶלָּא עַל רֹב עָשְׁרָם, כִּי הָעֹשֶׁר הוֹלֵךְ אֶת בָּעָלָיו מִיְּרֵאַת שָׁמַיִם, אַנְשֵׁי סְדוֹם לֹא חָסוּ עַל כְּבוֹד קוֹנָם, לָתֵת אֹכֶל לָאוֹרֵחַ וְלַגֵּר, וְאַף לְמִכֹּר בְּכֶסֶף לֹא רָצוּ, וְחָתְכוּ אֶת כָּל הָאֵילָנוֹת מִמָּקוֹם גִּדּוּל פֵּרוֹתֵיהֶם וּלְמַעְלָה, וְהִנִּיחוּ רַק גִּזְעָם בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ הָאוֹרְחִים מָקוֹם לִזּוֹן בְּפֵרוֹת אִילָן שֶׁל הֶפְקֵר, וְשֶׁלֹּא יִהְיוּ מְסוּרִים לַאֲכִילָה אֲפִלּוּ לְעוֹף הַשָּׁמַיִם. וְהָיוּ שׁוֹתְלִים אִילָנוֹת עוֹשֵׂי פֵּרוֹת בְּגַנּוֹת וּפַרְדֵּסִים מְסוֹבָבִים בְּגָדֵר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לְעַצְמָם, וְיִהְיוּ נִשְׁמָרִים שֶׁלֹּא יִשְׁלְחוּ בָּהֶם יָד.

• חֻקֵּי סְדוֹם •

אָמְרוּ חֲזַ"ל [33]אַרְבָּעָה דַּיָּנִים הָיוּ בִּסְדוֹם; שַׁקְרַאי, שַׁקְרוּרָאי, זַיְפָאי, וּמַצְלֵי דִּינָא, כָּלָם שְׁמוֹתֵיהֶם מְעִידִים עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם שַׁקְרָנִים זַיְפָנִים וְרַמָּאִים, וְכָךְ חָקְקוּ אֶת חֻקֵּיהֶם; מִי שֶׁהָלַךְ וְקָצַץ אֵלָן שֶׁל חֲמוֹר חֲבֵרוֹ, בִּמְקוֹם לְהַעֲנִישׁוֹ שֶׁיְּצַטְרֵךְ לְשַׁלֵּם, אָמְרוּ לְבַעַל הַחֲמוֹר, תְּנֵהוּ לוֹ, עַד שֶׁתִּצְמַח אָזְנוֹ... מִי שֶׁפָּצַע חֲבֵרוֹ, אָמְרוּ לוֹ, תֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁהִקִּיז לְךָ דָּם... מִי שֶׁעָבַר בַּגֶּשֶׁר נוֹתֵן אַרְבָּעָה זְהוּבִים, וּמִי שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמֵּשׁ בַּגֶּשֶׁר, אֶלָּא עָבַר בַּמַּיִם נוֹתֵן שְׁמֹנָה זוּזִים... פַּעַם אַחַת נִזְדַּמֵּן לְשָׁם כּוֹבֵס אֶחָד אָמְרוּ לוֹ תֵּן אַרְבָּעָה זוּזִים, עַל שֶׁעָבַרְתָּ בַּגֶּשֶׁר, אָמַר לָהֶם; אֲנִי עָבַרְתִּי בַּמַּיִם, אָמְרוּ לוֹ אִם כֵּן תֵּן שְׁמֹנָה, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא רָצָה לָתֵת פָּצְעוּ אוֹתוֹ, בָּא לִפְנֵי הַדַּיָּנִים לְהִתְלוֹנֵן, אָמְרוּ לוֹ תֵּן שָׂכָר שֶׁהִקִּיזוּ לְךָ דָּם, וּבְנוֹסָף לְכָךְ גַּם שְׁמוֹנָה זְהוּבִים שֶׁעָבַרְתָּ בַּמַּיִם...

• אֱלִיעֶזֶר בִּסְדוֹם •

אֱלִיעֶזֶר עָבַד אַבְרָהָם נִזְדַּמֵּן שָׁם, פְּצָעוּהוּ, וּבָא לִפְנֵי הַדַּיָּן, אָמַר לוֹ הַדַּיָּן תֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁהִקִּיז לְךָ דָּם לִרְפוּאָה, לָקַח אֱלִיעֶזֶר אֶבֶן גְּדוֹלָה, וְזָרַק עַל הַדַּיָּן וְעָשָׂה לוֹ חֹר בְּרֹאשׁוֹ וְזָב דָּם רַב מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לְהַדַּיָּן תְּשַׁלֵּם לִי בְּעַד הַקָּזַת הַדָּם שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ וְאָז יִהְיֶה לִי לְשַׁלֵּם בְּעַד הַמַּכָּה שֶׁלִּי.

פַּעַם הָיְתָה שָׁם חֲתֻנָּה הָלַךְ אֱלִיעֶזֶר עַל הַחֲתֻנָּה לִהְיוֹת אוֹרֵחַ בִּלְתִּי קָרוּא וּבִסְדוֹם הָיוּ מְפַחֲדִים לְהַזְמִין אוֹרֵחַ, כִּי מִי שֶׁמַּזְמִין אוֹרֵחַ מַעֲנִישִׁים אוֹתוֹ, שֶׁמַּחְרִימִים אֶת מַלְבּוּשָׁיו אוֹ שֶׁיְּצַטְרֵךְ לְשַׁלֵּם אֶת הַסְּעוּדָה וְכַדּוֹמֶה, וּבְכֵן אֱלִיעֶזֶר הִגִּיעַ מֵעַצְמוֹ, וְהִתְיַשֵּׁב בְּסוֹף הַשֻּׁלְחָן שָׁאַל אוֹתוֹ חֲבֵרוֹ הַיּוֹשֵׁב עַל יָדוֹ, מֵאֵיזֶה צַד אַתָּה, שֶׁל הֶחָתָן אוֹ הַכַּלָּה, וּמִי קָרָא לְךָ שֶׁתָּבוֹא

28 תנא דבי אליהו רבה פרק יב

29 רמב"ן

30 נעם אלימלך

31 פרקי דרבי אליעזר פרק כה, ובפי' הרד"ל. ויקרא רבה פ"ד ה', ספורנו, רמב"ן, ספר הישר.

32 פי' זקוקין דנורא על תנדבא"ר פי"ט אות י'. וההמשך מפרקי דר"א שם

33 סנהדרין קט:

לְסִעוּדָה, אָמַר לוֹ אֱלִיעֶזֶר, הֲלֹא אַתָּה הִזְמַנְתָּ אוֹתִי לַחֲתֻנָּה! כְּשֶׁשָּׁמַע הָאִישׁ דִּבְרֵי אֱלִיעֶזֶר, עָבַר רַעַד בְּגוּפוֹ עַל הָעֲלִילָה שֶׁמַּעֲלִילִים עָלָיו, וַהֲרֵי יָדַע שֶׁעֲלוּלִים לְהַעֲנִישׁוֹ לָקַחַת מִמֶּנּוּ אֶת מַלְבּוּשָׁיו, עַל שֶׁהֵעֵז לְהַזְמִין אוֹרֵחַ, לָכֵן מִיָּד לְלֹא שְׁהִיּוֹת עָזַב אֶת הָאוּלָם, וְרָץ מַהֵר הַחוּצָה מֵרֹב פַּחַד, שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ שֶׁהוּא הִזְמִין אֶת אֱלִיעֶזֶר.

הִתְיַשֵּׁב אֱלִיעֶזֶר שׁוּב פַּעַם אַצֶל אִיזֶה אִישׁ אַחֵר וְהָאִישׁ הַזֶּה גַּם כֵּן שָׁאַל אֶת אֱלִיעֶזֶר מִי הִזְמִין אוֹתְךָ עַל הַחֲתֻנָּה הַזּוֹ, וֶאֱלִיעֶזֶר עָנָה גַּם לוֹ אוֹתָהּ הַתְּשׁוּבָה, הֲלֹא אַתָּה הִזְמַנְתָּ אוֹתִי לַחֲתֻנָּה! גַּם הָאִישׁ הַזֶּה בָּרַח וְהָלַךְ לוֹ, כִּי פַּחַד שֶׁיְּחַיְּבוּ אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם בְּעַד סְעוּדַת הַחֲתֻנָּה, יַעַן שֶׁהוּא מַזְמִין אוֹרְחִים, וְכָךְ עָשָׂה אֱלִיעֶזֶר לְכָל הָאוֹרְחִים שֶׁיָּשְׁבוּ עַל יַד הַשֻּׁלְחָן הַזֶּה, עַד שֶׁכֻּלָּם בָּרְחוּ, אָז הִתְיַשֵּׁב אֱלִיעֶזֶר עַל יַד שֻׁלְחָן אֶחָד הִתְחִיל אֱלִיעֶזֶר לֶאֱכֹל וְאָכַל כְּמִעַט אֶת כָּל הַסְּעוּדָה.

בָּעִיר סְדוֹם הָיָה לָהֶם מִטָּה מְיֻחֶדֶת, שֶׁקָּרְאוּ לָזֶה מִטַּת סְדוֹם, שֶׁכָּל אוֹרֵחַ שֶׁבָּא אֶצְלָם הִשְׁכִּיבוּהוּ עָלֶיהָ לִבְדִיקַת גֹּבַהּ, וְהָיָה, אִם הָאוֹרֵחַ הָיָה יוֹתֵר אָרֹךְ מֵהַמִּטָּה, קָצְצוּ לוֹ חֵלֶק מֵהָרַגְלַיִם, וְאִם הָיָה קָצָר מֵהַמִּטָּה, מָתְחוּ אוֹתוֹ וְהֶאֱרִיכוּ אֶת הָאוֹרֵחַ, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָשָׁר עִם הַמִּטָּה, גַּם כְּשֶׁאֱלִיעֶזֶר הִגִּיעַ לָעִיר אָמְרוּ לוֹ שֶׁיָּנוּחַ עַל הַמִּטָּה, אָמַר לָהֶם [34]אֱלִיעֶזֶר: מִיּוֹם שֶׁנִּפְטְרָה שָׂרָה גְּבִרְתִּי, נָדַרְתִּי נֶדֶר שֶׁלֹּא לִישֹׁן בְּמִטָּה.

• וְשַׁלּוֹת הַשִּׁכֵּט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ •

הֵקִימוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹפְטִים שׁוֹפְטֵי שֶׁקֶר, וְכָל אוֹרֵחַ וְגֵר שֶׁהָיוּ נִכְנָסִים לִסְדוֹם הָיוּ עוֹשְׂקִים בְּדִינָם הַמְּעָוָת, וְלוֹקְחִים מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת וּמוֹצִיאִין אוֹתָם עֲרוּמִים. וְהָיוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם יוֹשְׁבִים בֶּטַח, שַׁאֲנָן וְשָׁלְוָה, בְּלִי פַּחַד מִלְחָמָה מִכָּל סְבִיבוֹתָם, וְהָיוּ שְׂבֵעִים בְּכָל תִּבוּאוֹת הָאָרֶץ, וְלֹא הֶחֱזִיקוּ יָדָם בְּפַת לֶחֶם לְעָנִי וְלְאֶבְיוֹן.

• וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה •

הִכְרִיזוּ בְּסְדוֹם וְאָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יָדוֹ בְּפַת לֶחֶם לְעָנִי וְאֶבְיוֹן יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ! וּכְשֶׁבָּא אֶצְלָם אוֹרֵחַ עָנִי שֶׁמְּקַבֵּץ נְדָבוֹת לֹא רָצָה אַף אֶחָד לָתֵת לוֹ לֶחֶם, אֲבָל מַטְבֵּעַ הֵם כֵּן נָתְנוּ לוֹ, רַק שֶׁכָּל אֶחָד כָּתַב אֶת שְׁמוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ שֶׁנָּתַן לוֹ, וְהָיוּת שֶׁלֹּא רָצוּ לָתֵת לוֹ לֶחֶם, קָרָה שֶׁעַל פִּי רֹב מֵת הֶעָנִי מֵרָעָב, וּכְשֶׁמֵּת הֶעָנִי בָּאוּ כָּל אֵלֶּה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ מַטְבֵּעַ, וְלָקְחוּ אֶת שֶׁלָּהֶם.

• אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט •

לוֹט [35]הָלַךְ לְהִתְגּוֹרֵר בִּסְדוֹם, וְכַמּוּבָן שֶׁלֹּא הִתְיַשֵּׁב בְּכָל הֶעָרִים, אֶלָּא בְּעִיר אַחַת, וּבְכָל זֹאת הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שֶׁהוּא יָשַׁב בְּעָרֵי סְדוֹם, כִּי בִּשְׁבִילוֹ הָיוּ הֶעָרִים הַלָּלוּ מִתְקַיְּמִים עַד עַכְשָׁו, אֲבָל לֹא בִּזְכוּתוֹ, אֶלָּא בִּזְכוּת אַבְרָהָם, כֵּיוָן שֶׁהָיָה בַּפְּתִחָלָה מְחֻבָּר לְאַבְרָהָם, וְאָמְנָם לֹא לָמַד כָּל דְּרָכָיו, אֲבָל דָּבָר אֶחָד לָמַד, לְהֵיטִיב וְלִגְמֹל חֶסֶד עִם הַבְּרִיּוֹת, וּבִזְכוּת זֶה הָיוּ הֶעָרִים הַלָּלוּ מִתְקַיְּמִים עַד שֶׁגָּבַר עֲוֹנָם.

• פְּלוֹטִית בַּת לוֹט •

בִּתּוֹ שֶׁל לוֹט הָיָה שְׁמָהּ פְּלוֹטִית, וְנִקְרְאָה כָּךְ כִּי נוֹלְדָה לְלוֹט, כְּשֶׁפָּלְטוֹ וְהִצִּילוֹ ה' מִיָּדֵי אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו ע"י אַבְרָהָם, וְהָיְתָה בַּת עֶשְׂרִים וָשֵׁשׁ, וּנְשׂוּאָה לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי סְדוֹם, וְרָאֲתָה עָנִי אֶחָד מְדֻכְדָּךְ בִּרְחוֹב הָעִיר, שֶׁלֹּא הָיָה אִישׁ מְאַסְּפוֹ הַבַּיְתָה, וְהָיָה מָכְרָח לָלוּן בָּרְחוֹב, וְעָגְמָה נַפְשָׁהּ עָלָיו, וּמִפְּנֵי גֹּדֶל עָגְמַת נַפְשָׁהּ עַל הֶעָנִי סִכְּנָה בְּעַצְמָהּ לַעֲבֹר עַל גְּזֵרַת אַנְשֵׁי הָעִיר, מֶה עָשְׂתָה? בְּכָל יוֹם כְּשֶׁהָיְתָה יוֹצֵאת לִשְׁאֹב מַיִם, הָיְתָה נוֹתֶנֶת בַּפַּד שֶׁלָּהּ מִכָּל מְזוֹן בֵּיתָהּ, וּבִבּוֹאָהּ אֶל מְקוֹם הֶעָנִי וַתּוֹצֵא אֶת הַלֶּחֶם מִכַּדָּהּ וַתִּתֵּן לֶעָנִי וְאָכַל, כָּכָה עָשְׂתָה לוֹ יָמִים רַבִּים, וַיִּתְמְהוּ כָּל אַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמֹרָה עַל הָאִישׁ הַהוּא, מַדּוּעַ וְאֵיךְ הוּא חַי בְּרָעָב יָמִים רַבִּים, וַיֹּאמֶר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ אֵין זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא חַי כָּךְ, וּמֻכְרָח כִּי הוּא אוֹכֵל, כִּי לֹא יוּכַל הָאָדָם לִחְיוֹת מִן הָרָעָב יָמִים רַבִּים כַּאֲשֶׁר חַי זֶה וּפָנָיו לֹא סָרוּ, וַיִּתְחַבְּאוּ שִׁלשָׁה אֲנָשִׁים בְּמָקוֹם מוֹשָׁב הֶעָנִי הַהוּא בַּסֵּתֶר, לָדַעַת מִי יָבִיא הַלֶּחֶם לָאִישׁ הַהוּא לֶאֱכֹל, וַתֵּצֵא פְּלוֹטִית בַּת לוֹט כְּדַרְכָּהּ לִשְׁאֹב מַיִם וַתִּתֵּן אֶת הַלֶּחֶם בְּכַד הַמַּיִם וַתֵּלֶךְ לִשְׁאֹב מַיִם, וַתֵּט אֶל מְקוֹם הָאִישׁ הֶעָנִי וַתּוֹצֵא אֶת הַלֶּחֶם מִכַּדָּהּ וַתִּתֵּן לֶעָנִי וַיֹּאכַל, וַיִּרְאוּ שְׁלשֶׁת הָאֲנָשִׁים אֶת הַדָּבָר וַיֵּצְאוּ מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִתְחַבְּאוּ שָׁמָּה, וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת פְּלוֹטִית וְאֶת הַלֶּחֶם בְּיַד הֶעָנִי הַהוּא, וַיַּקְחוּ אֶת פְּלוֹטִית וַיְבִיאוּ אוֹתָהּ לִפְנֵי שׁוֹפְטֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ כָּזֹאת וְכָזֹאת עָשְׂתָה, וְהִיא אֲשֶׁר כִּלְכְּלָה אֶת הָאִישׁ הַהוּא בְּלֶחֶם, עַל כֵּן לֹא מֵת יָמִים רַבִּים, עַתָּה דַּבְּרוּ לָנוּ מָה מִשְׁפַּט הָאִשָּׁה הַזֹּאת עַל אֲשֶׁר עָבְרָה אֶת דָּתֵינוּ !

• זַעֲקַת רִיבָה אַחַת הוֹפֶכֶת עִיר שְׁלֵמָה •

וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל אַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמֹרָה וַיַּבְעִירוּ אֵשׁ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיָּבִיאוּ אֶת הָאִשָּׁה וַיִּשְׂרְפוּהָ בָּאֵשׁ, וּכְשֶׁהִשְׂלִיכוּהָ אָמְרָה; רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים עֲשֵׂה מִשְׁפָּטִי וְדִינִי מֵאַנְשֵׁי סְדוֹם! וְעָלְתָה צַעֲקָתָהּ לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵרְדָה נָא וְאֶרְאֶה, אִם כְּצַעֲקַת הַנַּעֲרָה הַזֹּאת עָשׂוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם, וְעוֹמְדִים בְּמִרְדָּם אֲעֲשֶׂה אוֹתָם כָּלָה, אֶהֱפֹךְ יְסוֹדוֹתֶיהָ לְמַעְלָה וּפָנֶיהָ לְמַטָּה, וְאִם רוֹצִים לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה הֲרֵי הֵם זַכָּאִים לְפָנַי וַאֲכַפֵּר לָהֶם. לוֹט שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, לָמַד מִדְּרָכָיו וּמִמַּעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, וּמֶה עָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם? בָּנָה בֵּיתוֹ גֶּגֶד חָרָן וְכָל מִי שֶׁהוּא נִכְנָס וְיָצָא לְחָרָן, הָיָה מְקַבְּלוֹ וְנוֹתֵן לוֹ מַאֲכָלוֹ וּמַשְׁקֵהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: אֶחָד הוּא הָאֱלֹקִים בָּעוֹלָם! וְלָכֵן כְּשֶׁבָּא לוֹט לִסְדוֹם כָּךְ הָיָה עוֹשֶׂה, וְכֵיוָן שֶׁהִכְרִיזוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וְאָמְרוּ: כָּל מִי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יָדוֹ בְּפַת לֶחֶם לְעָנִי וְלְאֶבְיוֹן יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ! הָיָה מִתְיָרֵא מֵאַנְשֵׁי הָעִיר מִלַּעֲשׂוֹת בַּיּוֹם, וְעָשָׂה חֲסָדָיו בְּהֶחְבֵּא בַּלַּיְלָה.

• וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם •

לוֹט יָשַׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם, וְלָמָּה הָיָה יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ עֲלֵיהֶם לְשׁוֹפֵט, וְהִנֵּה רָאָה שְׁנֵי מַלְאָכִים מְהַלְּכִים בִּרְחוֹב הָעִיר וְהָיָה סָבוּר שֶׁהֵם אוֹרְחֵי הָאָרֶץ, רָץ

34 החזקוני גרס כן בגמרא, ופי' לפ"ז דאיקלע לצוער אחר מיתת שרה, ובגמרא לפנינו הגירסא מן יומא דמיתת אמא וכו'

35 זהר ק"ה.

לִקְרָאתָם בָּעֲרֶב, וְאָמַר לָהֶם בּוֹאוּ וְלִינוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי, וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם לְשָׁלוֹם, וְלֹא קִבְּלוּ הָאֲנָשִׁים עֲלֵיהֶם, כְּדֵי לְזַכּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּטְרַח לְהַכְנִיסָם, וְהִפְצִיר בָּהֶם מְאֹד, וְהֶחֱזִיק בְּיָדָם שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנָם וְהִכְנִיס אוֹתָם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אַךְ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָעִיר רָאָה אוֹתָם וְרָץ וְהִגִּיד לְכָל אַנְשֵׁי הָעִיר, וְנִקְבְּצוּ כֻּלָּם כְּמִנְהָגָם וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ: אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ? הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵיְסְרֵם בְּיִסּוּרִים וָעֳנָשִׁים! אֲבָל לוֹט מָסַר נַפְשׁוֹ עַל הָאוֹרְחִים, יָצָא אֲלֵיהֶם וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו, וְדִבֵּר אִתָּם יָפֶה שֶׁלֹּא לְהָרַע לָאוֹרְחִים, וְלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר, וְאָמְרוּ; הָאֶחָד בָּא לָגוּר וְנַעֲשָׂה דַּיָּן, עַכְשָׁו נָרַע לְךָ יוֹתֵר מֵהָאוֹרְחִים, וַיְבַקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּפְתַּח הַדֶּלֶת, וּכְשֶׁלֹּא רָצָה נִגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר אֶת הַדֶּלֶת. מֶה עָשׂוּ לָהֶם הַמַּלְאָכִים? שָׁלְחוּ יָדָם וְהֵבִיאוּ אֶת לוֹט הַבַּיְתָה וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ, וְאֶת הָאֲנָשִׁים שָׁהָיוּ פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ אוֹתָם בְּעִוָּרוֹן מִקָּטָן וְעַד גָּדוֹל, וְהָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה אַף שֶׁהָיוּ מַכִּים בְּסַנְוֵרִים טָרְחוּ לִמְצֹא הַפֶּתַח כְּדֵי לִשְׁבֹּר הַדֶּלֶת עַד שֶׁנִּלְאוּ. וְהָיָה לוֹט מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, כָּל הַלַּיְלָה, וְרָצָה לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סָנֵגוֹרְיָא, אֲבָל גְּזַר דִּינָם כְּבָר נֶחְתַּם.

חֲמִשִּׁים [36]וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵעִיד בְּאַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְהָיָה מְזַעְזֵעַ עֲלֵיהֶם אֶת הֶהָרִים לְעוֹרְרָם, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא חָזְרוּ בָּהֶם, נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם. וּבְכֵן כְּשֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר הֶחֱזִיקוּ הַמַּלְאָכִים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו וְהוֹצִיאוּ אוֹתָם מִחוּץ לָעִיר. וְאָמַר לָהֶם: אַל תַּבִּיטוּ לַאֲחוֹרֵיכֶם שֶׁהֲרֵי יָרְדָה שְׁכִינָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ, וְהַמַּלְאָךְ שָׁלַח יָדוֹ בַּסֶּלַע, וְהָפַךְ אֶת הֶהָרִים מְשָׁרְשֵׁיהֶם שֶׁאַרְבַּעַת הֶעָרִים הָיוּ מְמֻקָּמוֹת עַל סֶלַע אַחַת, וְהָפְכָן [37]מִלְמַעְלָה לְמַטָּה כַּפָּתוּב בַּהַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ הָפַךְ מִשֹּׁרֶשׁ הָרִים, וְהִנֵּה אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט שֶׁנִּקְרְאָה עִירִית, נִכְמְרוּ רַחֲמָהּ עַל בְּנוֹתֶיהָ הַנִּשּׂוּאוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בִּסְדוֹם, וְהִבִּיטָה לַאֲחוֹרֶיהָ לִרְאוֹת אִם הוֹלְכוֹת אַחֲרֶיהָ אִם לֹא, וְרָאֲתָה אֲחוֹרֶיהָ הַשְּׁכִינָה וְנַעֲשֵׂית נְצִיב מֶלַח. כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָצְתָה לָתֵת מֶלַח לָאוֹרְחִים, וְעַד הַיּוֹם הִיא עוֹמֶדֶת, וְכָל הַיּוֹם לוֹחֲכִים אוֹתָהּ הַשָּׁוְרִים, עַד שֶׁלּוֹחֲכִים כָּל גּוּפָהּ, וְיוֹרֵד הַמֶּלַח עַד רַגְלֶיהָ, וּבַבֹּקֶר צוֹמַחַת שׁוּב, וְכָךְ חוֹזֵר וְנִשְׁנֶה הַדָּבָר, [38]וְלֵהָלָכָה נִפְסַק שֶׁהָרוֹאֶה אִשְׁתּוֹ שֶׁל לוֹט מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם, עָלֶיהָ אוֹמֵר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹכֵר הַצַּדִּיקִים.

• אֲבִימֶלֶךְ עִם אַבְרָהָם •

כַּאֲשֶׁר [39]רָאָה אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים וְשַׂר צְבָאוֹ פִּיכֹל, אֶת הַצְלָחָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, פָּנוּ אֵלָיו וְאָמְרוּ, אָנוּ רוֹאִים שֶׁאֱלֹקִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה, וְאָנוּ יוֹדְעִים שֶׁעֲתִידִים בָּנֶיךָ לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ, וּבְכֵן נְבַקֵּשׁ מִמְּךָ לְהִשָּׁבַע בָּאֱלֹקִים שֶׁכַּאֲשֶׁר יִגִּיעַ הַזְּמַן וְתִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ, תִּזְכֹּר לִי אֶת הַחֶסֶד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִמְּךָ וּמַנִּיחַ לְךָ לָגוּר בָּאָרֶץ, כָּךְ לֹא תִּגָּרֵשׁ אֶת בָּנַי וְנֶכְדֵי הַיּוֹרְשִׁים אֶת מַלְכוּתִי וְתִתֵּן לָאֻמָּה שֶׁלִּי לִחְיוֹת בָּאָרֶץ, וְלֹא תְּגָרְשׁוּ אוֹתָנוּ מֵהָאָרֶץ.

עָנָה אַבְרָהָם; אֲנִי אֶשָּׁבַע! אַךְ כָּאן הוֹכִיחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ שֶׁמַּרְאָה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָרֵא אֱלֹקִים, וּמְבַקֵּשׁ שֶׁיִּשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ, אִם כָּךְ מַדּוּעַ גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ אֶת בְּאֵר הַמַּיִם שֶׁחָפַר אַבְרָהָם, וְזֶה לֹא הָיָה סְתָם אֶחָד מֵאַנְשֵׁי פְּלִשְׁתִּים, אֶלָּא הָיוּ אֵלֶּה שָׂרָיו וַעֲבָדָיו מְמַנְהִיגֵי הַמְּדִינָה, וְאִם כָּךְ זוֹ הוֹכָחָה שֶׁגַּם לַאֲבִימֶלֶךְ חָסֵר יִרְאַת אֱלֹקִים, כִּי מַדּוּעַ אֵינוֹ מוֹכִיחָם. עָנָה אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וּבְזֹאת פָּנָה אֲבִימֶלֶךְ לְפִיכֹל וְאָמַר לוֹ; וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי, עָנָה פִּיכֹל וְאָמַר; וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם.

הָיוּ [40] רוֹעָיו שֶׁל אַבְרָהָם מִתְוַכְּחִים עִם רוֹעָיו שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, רוֹעֵי אַבְרָהָם אוֹמְרִים לָנוּ הַבְּאֵר, וְאֵלּוּ אוֹמְרִים לָנוּ הַבְּאֵר, אָמַר לָהֶם אַבְרָהָם כָּל מִי שֶׁהַמַּיִם עוֹלִים לְהַשְׁקוֹת אֶת צֹאנוֹ שֶׁלּוֹ הִיא הַבְּאֵר.

כִּי עַד עַתָּה הָיָה הַבְּאֵר בְּיַד אֲבִימֶלֶךְ, וְלֹא הָיָה סָפֵק לְאַבְרָהָם שֶׁאֵין הַבְּאֵר נוֹבַעַ כְּדַרְכּוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא גֵּזֶל, שֶׁאֵין בְּרָכָה בְּדָבָר הַגָּזוּל, לָכֵן אָמַר אַבְרָהָם כָּל מִי שֶׁיָּבֹא עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלֶה הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ - הוּא שֶׁלּוֹ, וְאָכֵן כְּשֶׁרָאוּ הַמַּיִם צֹאנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ מִיָּד עָלוּ.

וְהִנֵּה [41]כָּאן הָיָה דָּבָר פֶּלֶא שֶׁגַּם אַחַר שֶׁעָלוּ הַמַּיִם, הַצֹּאן שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ לֹא רָצוּ לִשְׁתּוֹת מֵהַבְּאֵר רַק הַצֹּאן שֶׁל אַבְרָהָם שָׁתוּ, וְזֶה הָיָה הוֹכָחָה שֶׁהַבְּאֵר שַׁיָּךְ לְאַבְרָהָם, אַךְ אֲבִימֶלֶךְ טָעַן שֶׁאֵין זֶה הוֹכָחָה, כִּי יִתָּכֵן שֶׁצֹּאנוֹ אֵינוֹ רָגִיל בְּמֵי הַבְּאֵר כֵּיוָן שֶׁהַבְּאֵר הָיָה הַרְבֵּה זְמַן תַּחַת יְדֵי אַבְרָהָם בגזל, וְלָכֵן אֵינָם שׁוֹתִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְרַגְּלוּ לִשְׁתּוֹת מֵהַבְּאֵר, מָה עָשָׂה אַבְרָהָם, לָקַח אַבְרָהָם וְנָתַן שֶׁבַע כְּבָשִׂים לַאֲבִימֶלֶךְ, שֶׁזֶּה יִהְיֶה לוֹ לְעֵדוּת שֶׁהַבְּאֵר הִיא שֶׁל אַבְרָהָם, כִּי מֵעֵת שֶׁנִּטְּלוּ הַכְּבָשִׂים לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ נִמְנְעוּ וְלֹא שָׁתוּ יוֹתֵר מֵהַבְּאֵר, וְזֶה הָיָה הוֹכָחָה בְּרוּרָה שֶׁהַבְּאֵר שַׁיָּךְ לְאַבְרָהָם, וְלָכֵן צֹאן אַחֵר אֵינוֹ שׁוֹתֶה מִמֶּנּוּ. וְקָרָא אֶת הַמָּקוֹם בְּאֵר שֶׁבַע, לְזֵכֶר שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת וּלְזֵכֶר שֶׁשָּׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם.

• הָעֵקֵדָה שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ •

כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא, בְּאֵיזֶה מַצָּב שֶׁהוּא רַק נִמְצָא, גַּם כְּשֶׁחֲלִילָה הִתְדַּרְדֵּר וְנָפַל בְּמַצָּבוֹ הָרוּחָנִי לְעִמְקֵי תְּהוֹם, כְּבָר לֹא נִפַּר עָלָיו מִבַּחוּץ סִימָנֵי יַהֲדוּת, בְּכָל זֹאת כַּאֲשֶׁר נֶעֱמָד לְנִסָּיוֹן, וְנוֹתְנִים לוֹ שְׁתֵּי אֶפְשָׁרוּיוֹת, אִם חָלִילָה לְהִשְׁתַּמֵּד, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, לִכְפֹּר בֶּאֱלֹקִים חַיִּים, אוֹ לְחֹלּוּפִין לְהֵהָרֵג עַל קִדּוּשׁ ה', הֲרֵי אָז נִדְלָק הַנִּיצוֹץ הַיְּהוּדִי, וְהוֹפֵךְ לְלַהַב אֵשׁ וְצוֹעֵק בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל; שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד, וּמַשְׁלִיךְ עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאֵינוֹ בּוֹחֵר חָלִילָה בְּאֶפְשָׁרוּת אַחֶרֶת, אֲבָל מִנַּיִן מַגִּיעִים לִיהוּדִי כּוֹחוֹת נָפֶשׁ אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא לֹא זָכָה אֶת גּוּפוֹ כָּל כָּךְ שֶׁיּוּכַל לְהַגִּיעַ לְכָזֶה דַּרְגָּא נַעֲלִית, אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁכָּל יְהוּדִי יֵשׁ לוֹ יְרֻשָּׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁמָּסְרוּ אֶת נַפְשָׁם לָה' יִתְבָּרַךְ בְּכָל כֹּחָם, וְהָיוּ

36 תנחומא וירא י'

37 איוב כ"ח ט'

38 שו"ע אורח חיים סימן ריח

39 העמק דבר

40 מדרש רבה, וגור אריה

41 אגרת הטיול לאחי המהר"ל

מוּכָנִים לְמִסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל דָּבָר שֶׁלֹּא הָיוּ מְחֻיָּבִים, וְזֶה אַחַת הַדֻּגְמָאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָנוּ זֶה עֻקֵּדַת יִצְחָק שֶׁגַּם אַבְרָהָם וְגַם יִצְחָק הָיוּ מוּכָנִים לְהַכֹּל עֲבוּר ה' אֱלֹקֵינוּ ה' לֹא חִיֵּב אוֹתָם רַק בְּקֶשׁ קַח נָא, לֹא חִיּוּב, וּבְכָל זֹאת כָּל שְׁאִיפָתָם הָיְתָה לְמַלֵּא אֶת רְצוֹן ה' בִּשְׁלֵמוּת, וְזֶה מָה שֶׁהוֹרִישׁוּ לָנוּ, שֶׁמַּאֲשֶׁר הַיְהוּדִי מַרְגִּישׁ מַצָּב שֶׁחָלִילָה עוֹמֵד לְהִתְנַתֵּק מֵה' חֲרֵי הוּא מוּכָן לְמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ, אֲבָל הָעֲבוֹדָה שֶׁלָּנוּ הִיא לְזַכֵּךְ אֶת עַצְמֵנוּ שֶׁגַּם עַל כָּל דָּבָר אַף שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינֵינוּ דָּבָר קָטָן, בְּכָל זֹאת כְּשֶׁיּוֹדְעַ שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה הוּא נֶגֶד רְצוֹן ה', חֲרֵי בָּזֶה הוּא מִתְנַתֵּק מֵה' וְיַבְטֵל אֶת רְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ, וְלָכֵן נְשַׁנֵּן וּנְלַמֵּד אֶת מַעֲשֵׂה הָאָבוֹת שֶׁזֶּה יִהְיֶה סִימָן טוֹב לַבָּנִים.

• וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה •

אַחַר אוֹתוֹ סִפּוּר, אֵיזֶה סִפּוּר? יִשְׁמָעֵאל הִגִּיעַ לַיְלָה אֶחָד מִמִּדְבַּר פָּארָן לִרְאוֹת אֶת אַבְרָהָם, וּכְשֶׁפָּגַשׁ אֶת אָחִיו הַקָּטָן יִצְחָק, הִתְגָּאָה עָלָיו, וְהִתְחִיל לָרִיב וּלְהִתְוַכֵּחַ, וְכָךְ אָמַר; אֲנִי יוֹתֵר צַדִּיק מִמְּךָ, שֶׁהֲרֵי עָשׂוּ לִי בְּרִית מִילָה כְּשֶׁהָיִיתִי בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְהָיִיתִי יָכוֹל לִמְנֹעַ שֶׁלֹּא יָמוּלוּ אוֹתִי, וּבְכָל זֹאת עָמַדְתִּי בְּנִסָּיוֹן וְעָשִׂיתִי בְּרִית מִילָה, אֲבָל אַתָּה לֹא עָמַדְתָּ בְּנִסָּיוֹן הַמִּילָה, שֶׁהֲרֵי לְךָ עָשׂוּ בְּרִית מִילָה כְּשֶׁהָיִיתָ תִּינוֹק בֶּן שְׁמוֹנָה יָמִים, וּמָה זְכוּת יֵשׁ לְךָ בָּזֶה, חֲרֵי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לִמְנֹעַ, וְלֹא עָמַדְתָּ בְּנִסָּיוֹן הַזֶּה, וְיִתָּכֵן מְאוֹד שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּךָ כֹּחַ לֹא הָיִיתָ מַסְכִּים שֶׁיָּמוּלוּ אוֹתְךָ, וּבְכֵן [42]אֵינְךָ רָאוּי לִירַשׁ אֶת אָבִינוּ אַבְרָהָם, אֶלָּא כָּל הַיֹּרְשָׁה שַׁיֶּכֶת לִי, אֲנִי הַבְּכוֹר, אֲנִי הַצַּדִּיק. עָנָה לוֹ יִצְחָק וְאָמַר; אָה - כָּל הַכָּבוֹד, כָּל הַיְרֵאַת שָׁמַיִם שֶׁלְּךָ מִסְתַּכֶּמֶת בְּאֵבֶר אֶחָד, שֶׁהִסְכַּמְתָּ לָמוּל אֶת עַצְמְךָ, וּבָזֶה בִּלְבַד אַתָּה כְּבָר מִתְגָּאֶה וּמִתְפָּאֵר, וּכְבָר מַגִּיעַ לְךָ עֲבוּר זֶה כָּל הָעוֹלָם, וְאַף אֶחָד כְּבָר לֹא חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ, וּמָה עוֹד... אֹמַר לְךָ אֶת הָאֱמֶת, אֲנִי כְּבָר בֶּן שְׁלוֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, וְאִלּוּ הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לִי שֶׁאֲזַבַּח עַצְמִי כְּלִי לְפָנָיו, הָיִיתִי עוֹשֶׂה זֹאת בְּשִׂמְחָה, לֹא עֲבוּר יֶרֶשָׁה, וְלֹא עֲבוּר שׂוּם שָׂכָר, וְאֵין זֶה נֶחְשָׁב אֲצִלִי דָּבָר גָּדוֹל שֶׁחָלִילָה אֶתְפָּאֵר וְאֶתְגָּאֶה בְּכָךְ, חֲרֵי כָּל כְּלִי שַׁיָּךְ לַה'.

• וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם •

אַחַר הַדְּבּוּרִים הָאֵלֶּה רָצָה ה' לְהוֹצִיא מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, אֶת דְּבָרָיו שֶׁל יִצְחָק, וּבְכֵן נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, הֶעֱמִיד אוֹתוֹ בְּנִסָּיוֹן, וְהֶעֱלָה אוֹתוֹ עַל נֵס, פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרָצוֹן הַטּוֹב שֶׁהָיָה טָמוּן בְּלֵב הַצַּדִּיק, שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַק בְּגֶדֶר רָצוֹן, אֶלָּא שֶׁכֻּלָּם יִרְאוּ אֶת הַפְּעֻלָּה וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הַנּוֹבֵעַ מִלֵּב הַטָּהוֹר, בְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, פָּנָה אֶל הָאַבָּא הַזָּקֵן, אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה כְּבָר בֶּן מֵאָה שְׁלוֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה, בְּכָל שְׁנוֹתָיו צָפָה בְּכִלְיוֹן עֵינַיִם, מָתַי יַגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁאָזְכֶּה וְיִהְיֶה לִי בֵּן צַדִּיק לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ דּוֹרוֹת יְשָׁרִים, וְכָל כָּךְ שָׂמַח כְּשֶׁזָּכָה וְנוֹלַד לוֹ הַבֵּן הַמְיֻחָל הַזֶּה שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ יִצְחָק, כָּל כָּךְ שָׂמַח עִם אִשְׁתּוֹ שָׂרָה, אֵיזֶה סְעוּדָה עָשָׂה, קָרָא לְהַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְעָשָׂה "מִשְׁתֶּה גָּדוֹל", אֲבָל אַחַר הַמִּשְׁתֶּה הִרְהֵר אַבְרָהָם בְּלִבּוֹ וְאָמַר; שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל וְלֹא הִפְרַשְׁתִּי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא פַּר אֶחָד וְלֹא אַיִל אֶחָד.

• וַיֹּאמֶר אֵלָיו; אַבְרָהָם •

וְהִנֵּה דְּבַר ה' אֵלָיו, וַיֹּאמֶר אֵלָיו; אַבְרָהָם! ה' קוֹרֵא לוֹ בִּשְׁמוֹ, אַבְרָהָם הַצַּדִּיק מוּכָן וּמְזֻמָּן לְכָל צִוּוּי בָּעוֹלָם, לֹא רַק בְּדִבּוּרִים, לֹא רַק רָצוֹן בַּלֵּב אֶלָּא גַּם בְּמַעֲשִׂים, וְלֹא חָלִילָה לְהִתְפָּאֵר, אֶלָּא לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה, מִיַּד אַבְרָהָם עוֹנֶה בְּרֶגֶשׁ שֶׁל קְדֻשָּׁה וַעֲנָוָה, וַיֹּאמֶר; הִנֵּנִי, אֲנִי מוּכָן לְכָל מַה שֶּׁתְּצַוֶּה עָלַי ! [43]אֲבָל ה' יִתְבָּרַךְ מַגְדִּיל אֶת הַנִּסָּיוֹן, לֹא מְצַוֶּה, לֹא נוֹתֵן פְּקֻדָּה, רַק מְבַקֵּשׁ, וְאוֹמֵר; אַבְרָהָם, אַתָּה לֹא חַיָּב, וְאִם לֹא תִּרְצֶה לֹא יִהְיֶה לְךָ בָּזֶה עֲבֵרָה, וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְךָ עֹנֶשׁ, וַיֹּאמֶר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ בַּאֲמִירָה רַכָּה, קַח נָא, אָכֵן הִבְטַחְתִּי לְךָ בֵּן, שֶׁיַּעֲמִיד לְךָ זֶרַע, וְגַם נָתַתִּי לְךָ אֶת הַבֵּן, וּכְבָר גִּדַּלְתָּ אוֹתוֹ, וּכְבָר רָאוּי לְהִתְחַתֵּן, וּלְהוֹלִיד בָּנִים, אֲבָל אֲנִי מְבַקֵּשׁ כָּעֵת; תְּמַחֵל לִי עַל כָּל הַהַבְטָחָה שֶׁהִבְטַחְתִּי, וְתַעֲקֹד אֶת בְּנְךָ וְתַעֲלֶה אוֹתוֹ לְעוֹלָה! אַבְרָהָם רוֹצֶה לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בִּשְׁלֵמוּת, וְלָכֵן שׁוֹאֵל וּמְבָרֵר, כִּי לֹא הָיָה בָּרוּר אֶצְלוֹ, הַאִם כַּוָּנַת ה' לְיִצְחָק שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ מִמֶּנּוּ זֶרַע, אוֹ אוּלַי לְיִשְׁמָעֵאל, שֶׁגַּם בּוֹ הֶבְטַח שֶׁיּוֹלִיד שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים, וְלָכֵן שָׁאַל; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי, אֵיזֶה מֵהֶם אֶקַּח, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹנֶה, אֶת יְחִידְךָ! שׁוּב אַבְרָהָם מִסְתַּפֵּק, חֲרֵי שְׁנֵיהֶם יְחִידִים, וְלָכֵן פּוֹנֶה שׁוּב לַה' וְשׁוֹאֵל; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, עָנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, וְהִנֵּה כָּעֵת הָיָה לוֹ לְהָבִין שֶׁהַכַּוָּנָה [44]לְיִצְחָק, שֶׁהֲרֵי אֶת יִשְׁמָעֵאל הָיָה שׁוֹנֵא שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה, אֲבָל בְּכָל זֹאת, חֲרֵי מְדֻבָּר כָּאן בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, וְכֵיוָן שֶׁלְּיִשְׁמָעֵאל יֵשׁ לוֹ גַּם קְצָת מַשֶּׁהוּ אַהֲבָה, אֵין לְהַחֲלִיט לְבַד בְּאֶמְתַּן דַּעַת לְמִי הַכַּוָּנָה, וְלָכֵן פָּנָה שׁוּב לַה' וְשָׁאַל, חֲרֵי אֶת שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב, וּבְכֵן לְמִי כַּוָּנָתְךָ, כָּעֵת עָנָה ה' וְאָמַר לוֹ מִפֹּרָשׁ; "אֶת יִצְחָק" וְכָל כָּךְ לָמָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּהֵל וּתְטָרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁפִּתְאוֹם מִתְבַּקֵּשׁ לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ הָאָהוּב עָלָיו בְּיוֹתֵר, וְזֶה גַּם מַגְדִּיל אֶת הַנִּסָּיוֹן, שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל רְצוֹנוֹתָיו, וְעוֹשֶׂה זֹאת בְּיִשּׁוּב הַדַּעַת, וְלֹא מִתּוֹךְ בִּלְבּוּל, וְחֹסֶר הִתְבּוֹנְנוּת.

• וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה •

אַחַר שֶׁכְּבָר בָּרוּר לְאַבְרָהָם לְמִי הַכַּוָּנָה, הַכַּוָּנָה הִיא לַבֵּן הָאָהוּב שֶׁכָּל כָּךְ יָחִיל, לַבֵּן שֶׁכָּל כָּךְ הִרְבָּה בִּתְפִלָּה עֲבוּרוֹ, שֶׁכָּל כָּךְ קִוָּה שֶׁמִּמֶּנּוּ יִוָּלֵד לוֹ דּוֹרוֹת לְתִפְאֶרֶת, [45]מִמֶּנּוּ יִבָּנֶה עַם ה' וְיַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמוֹ בָּעוֹלָם, כָּעֵת ה' מַמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר; וְלֶךְ לְךָ לְמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם שְׁמוֹ אִישׁ, רַק אַתָּה בְּעַצְמְךָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַבּוּ מְנִיעוֹת, "אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה" לֶךְ לַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם יַעַבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה, וְעַל שֵׁם הַמּוֹרָא נִקְרֵאת מוֹרִיָּה, וְאָמְנָם הַמָּקוֹם הוּא הַר הַבַּיִת, אֲבָל אַבְרָהָם לֹא הִכִּיר עֲדַיִן אֶת הָהָר, רַק הִכִּיר אֶת הָאֵזוֹר, וְלָכֵן אָמַר לוֹ "אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה" שֶׁזֶּה בְּגִימַטְרִיָּה "בִּירוּשָׁלַיִם", שֶׁיֵּשׁ שָׁם הַרְבֵּה הָרִים, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם, כְּבָר יַרְאֶה לוֹ אֶת הָהָר הַמְיֻחָד, שֶׁעַל שְׁמוֹ נִקְרָא בָּזֶה, וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה,

42 תרגום יונתן, וסוכת דוד לברית מילה(אחר פ' לך) אות מ"ג.

43 דרשות הר"ן דרוש השישי

44 נזר הקודש על מדרש רבה ל"ט י"ב

45 העמק דבר, שיר מעון, ועוד

תַּעֲלֶה אֶת בִּנְךָ עַל הַמִּזְבֵּחַ לָעוֹלָה, עַל אַחַד הֶהָרִים, אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ.

לְאַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה כָּאן נִסָּיוֹן גָּדוֹל מְאוֹד, אָמְנָם כְּבָר עָמַד בְּהַרְבֵּה נִסְיוֹנוֹת, וַאֲפִלּוּ מָסַר אֶת נַפְשׁוֹ וְהִפִּיל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ בְּאוּר כַּשְׂדִּים, אֲבָל מַה הַהַשְׁוָאָה, הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵבִין שֶׁיּוֹתֵר קַל לוֹ לָאָדָם לְמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹ מֵאֲשֶׁר לְמְסֹר אֶת בְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁיִּתְגַּבֵּר לְמְסֹר אֶת בְּנוֹ, עֲדַיִן זֶה לֹא מַגִּיעַ עַד כְּדֵי לָקַחַת סַכִּין וְלִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ יְחִידוֹ בְּמוֹ יָדָיו, כַּמָּה כּוֹחוֹת נֶפֶשׁ הָיָה אַבְרָהָם צָרִיךְ בִּשְׁבִיל לְהִתְגַּבֵּר וְלַעֲמֹד בָּזֶה, וְאִם נֹאמַר שֶׁבִּשְׁבִיל עַצְמוֹ הוּא מוּכָן לַכֹּל, מֶה יֹאמַר לְשָׂרָה אִמֵּנוּ, אֵיךְ יַחֲזֹר הַבַּיְתָה לְלֹא יִצְחָק שֶׁזֶּה מַמָּשׁ בְּנָהּ יְחִידָהּ, כַּמָּה הִתְפַּלְּלָה עַד שֶׁזָּכְתָה לַבֵּן הַזֶּה, כַּמָּה דְּמָעוֹת שָׁפְכָה עַל כָּךְ, כַּמָּה הִתְגַּבְּרָה לְהַכְנִיס שִׂפְחָתָהּ לְבֵיתָהּ, הַכֹּל רַק כְּדֵי לִזְכּוֹת לַבֵּן הָאָהוּב, וּמָה יִהְיֶה עַכְשָׁו, יִשְׁמָעֵאל בְּנָהּ שֶׁל שִׂפְחָתָהּ הָגָר יִמְשֹׁךְ לְחַיּוֹת, וְיִצְחָק יִשָּׁחֵט? וּבְפָרָט שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָלָל לֹא חִיֵּב אוֹתוֹ, רַק בִּקֵּשׁ וְלֹא יוֹתֵר, וּבְאֹפֶן זֶה וּבְעוֹד אֲפָנִים, נִסָּה הַשָּׂטָן לִמְנֹעַ מֵאַבְרָהָם בְּכָל הַיְכֹלֶת מִלַּעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן.

וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה יוֹתֵר שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד יוֹדֵעַ מַה שֶּׁכְּלָל יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת, כַּמָּה וְכַמָּה נְפָשׁוֹת מָסְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כַּמָּה קָפְצוּ לְתוֹךְ הָאֵשׁ כְּדֵי לֹא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, כַּמָּה הִפִּילוּ עַצְמָם לַיָּם כְּדֵי לֹא לַעֲבֹר עַל רְצוֹן ה', כַּמָּה פָּשְׁטוּ אֶת צַוָּארָם לְחֶרֶב, כְּדֵי לֹא לְהַכְחִישׁ אֶת הָאֱמוּנָה, מֵאַיִן הָיָה לָהֶם אֶת הַכֹּחַ, מֵאַיִן שָׁאֲבוּ אֶת אַמִּיצוּת הַלֵּב, הַכֹּל מַגִּיעַ מִכּוֹחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁעָקַד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּבָזֶה הִכְנִיס אֶת הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁבִיל כָּךְ כָּל יְהוּדִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת ה' וְלֹא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, הַכֹּל מַגִּיעַ מִכֹּחַ אֲבוֹתֵינוּ, וְלָכֵן הַנִּסָּיוֹן הַזֶּה שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה נִסָּיוֹן כּוֹלֵל שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת, שֶׁזֶּה כּוֹלֵל כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁעֲתִידִים לִהְיוֹת.

• עַד דְּלֹא יָדַע •

הַנִּסָּיוֹן לֹא הָיָה רַק בַּכּוּוֹן הַגַּשְׁמִי, גַּם בַּכּוּוֹן הָרוּחָנִי לֹא הָיָה כָּל כָּךְ קַל לְאַבְרָהָם, מִי כְּבָר מְדַבֵּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ מַמְשִׁיךְ, וַהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחוֹ שֶׁבְּנוֹ יִירָשֶׁנּוּ, וְהוּא יָפִיץ אֶת הָאֱמוּנָה אַחֲרָיו, וְכָעֵת הַכֹּל יֵלֵךְ לְטִמְיוֹן, לֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ זֵכֶר, אֲבָל גַּם בְּחֶלְיוֹ שֶׁכָּל כָּךְ נִלְחַם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, כַּמָּה הִרְבָּה לְדַבֵּר, דָּרַשׁ בְּכָל מָקוֹם, הִסְבִּיר לַאֲנָשִׁים שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה הִוא דָּבָר מְתֹעָב, וְאֵלֶּה הָאֲנָשִׁים הַמַּקְרִיבִים אֶת בְּנֵיהֶם לַעֲבוֹדָה זָרָה, זֶה דָּבָר שָׁכָל וּמִתֹּעֵב בְּיוֹתֵר, כִּי אֲפִלּוּ לַה' לֹא מַקְרִיבִים אֲנָשִׁים, לְהַקְרִיב בֵּן אָדָם פִּרוּשׁוֹ "רוֹצֵחַ", כָּךְ אָמַר לְכָלָם, כָּךְ דָּרַשׁ בְּכָל מָקוֹם, אֵין קָרְבָּן שֶׁל אָדָם, לֹא הוֹרְגִים אַף אֶחָד, מַקְרִיבִים רַק בַּעֲלֵי חַיִּים, וְכַמּוּבָן לֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה רַק לַה', וְכָעֵת מַה יֹּאמְרוּ כֻּלָּם, אַבְרָהָם הִשְׁתַּגָּעְתָּ? נַעֲשֵׂית רוֹצֵחַ? וְעוֹד אֶת מִי, אֶת בְּנְךָ יְחִידְךָ? נָפַלְתָּ מֵהַיָּרֵחַ? וְאוּלַי עוֹד יָקוּמוּ עָלָיו וְיַהֲרְגוּהוּ כְּדִינוֹ שֶׁל רוֹצֵחַ, וּמָה יִהְיֶה מִזֶּה, הֲרֵי זֶה יִהְיֶה חִלּוּל ה' נוֹרָא וְאֵיּם, "שֹׁמּוּ שָׁמַיִם", וּמָה יִהְיֶה עִם כָּל אֵלּוּ שֶׁגִּיֵּר אוֹתָם וְחִנְּכָם לַעֲבֹד אֶת ה', הֲרֵי חָלִילָה כֻּלָּם יָשׁוּבוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְזֶה מַמָּשׁ לֹא הָיָה קַל לְאַבְרָהָם, וּבְעֶצֶם אַבְרָהָם בְּעַצְמוֹ לֹא הֵבִין מַה ה' רוֹצֶה, הֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, מֵבִין הוּא גַּם בְּעִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְכַמָּה שֶׁלָּמַד וְהֵבִין כָּל הַשָּׁנִים[46] אֵין כָּזֶה דָּבָר אֵין כָּזֶה מָשָׁךְ לְהַקְרִיב אָדָם, זֶה סוֹתֵר אֶת כָּל מַהֲלַךְ חַיָּיו, זֶה הָיָה אֶצְלוֹ מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּפוּרִים, "עַד דְּלֹא יָדַע", לֹא מֵבִין, לֹא מִסְתַּדֵּר לוֹ בָּרֹאשׁ, אֲבָל אַבְרָהָם מַשְׁלִיךְ מִדַּעְתּוֹ אֶת כָּל הַהַשָּׂגוֹת, אֶת כָּל הַהֶבָנוֹת, אֶת כָּל הַחָכְמָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, אֶת כָּל הֶעָמָל שֶׁעָמַל בְּחַיָּיו, אֶת הַשֵּׁם הַטּוֹב שֶׁיָּצָא לוֹ בָּעוֹלָם, הַכֹּל מַשְׁלִיךְ לַצַּד, אֵין לוֹ לְאַבְרָהָם בָּעוֹלָם שׁוּם עִידּוּד מְשׁוּם כִּוּוּן, אֲפִלּוּ מִי שֶׁיְּגַיֵּד עָלָיו קַדִּישׁ לֹא יִשָּׁאֵר לוֹ, רַק דָּבָר אֶחָד שֶׁמַּחֲזִיק אוֹתוֹ "אֱמוּנָה" מַאֲמִין בַּה', ה' אוֹמֵר לְהַקְרִיב אֶת בְּנוֹ, הוּא עוֹשֶׂה זֹאת בְּשִׂמְחָה, בְּרָצוֹן שָׁלֵם, לֹא מְשַׁנֶּה מַה יִּהְיֶה, לֹא מְשַׁנֶּה מַה יַּגִּידוּ, לֹא מְשַׁנֶּה אֵיזֶה הַרְגָּשָׁה יִהְיֶה לוֹ אַחֲרֵי זֶה, רַק דָּבָר אֶחָד מְעַנְיֵן אוֹתוֹ, "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹקַי חָפָצְתִּי" רַק זֶה בִּלְבַד וְשׁוּם חֶשְׁבּוֹן אַחֵר לֹא מְעַנְיֵן.

• וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר •

אַבְרָהָם אָבִינוּ[47] חָשַׁב בְּדַעְתּוֹ, אֵיךְ לְבַצַּע אֶת רְצוֹן ה', וְהִתְלַבֵּט בְּדַעְתּוֹ, מָה אֶעֱשֶׂה, אִם אֵגְלֶה לְשָׂרָה מָה שֶׁה' אָמַר לִי, מִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה, אָכֵן הִיא צַדִּיקָה, אֲבָל מִי יוֹדֵעַ אִם הַשָּׂטָן לֹא יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ דַּרְכָּהּ, הֲרֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא עָמַד בְּנִסָּיוֹן שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵעֵץ הַדַּעַת בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ, נָשִׁים דַּעְתָּן קַלָּה עֲלֵיהֶן בְּדָבָר קָטָן, וּבְוַדַּאי בְּדָבָר גָּדוֹל כָּזֶה, וְאִם לֹא אֲגַלֶּה לָהּ וְאֶגְנֹב מִמֶּנָּה אֶת יִצְחָק בְּעֵת שֶׁלֹּא תִּרְאֶה, הֵיא חָלִילָה תֵּצֵא מִדַּעְתָּהּ, מָה עָשָׂה, עוֹד בְּאוֹתוֹ לַיְלָה אָמַר לְשָׂרָה, תָּכִינִי לָנוּ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וְנֹאכַל וְנִשְׂמַח, אָמְרָה לוֹ שָׂרָה מָה הַיּוֹם מְיוּחָדִים? וּמָה טִיבָהּ שֶׁל שִׂמְחָה זוֹ? אָמַר לָהּ אַבְרָהָם; זְקֵנִים כְּמוֹתֵנוּ נוֹלַד לָנוּ בֵּן בְּזִקְנוּתָם, כִּדְאֵי לֶאֱכֹל וְלִשְׂתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ, שָׂרָה אִמֵּנוּ עוֹשָׂה רְצוֹן בַּעֲלָהּ, וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה, הָלְכָה וְהֵכִינָה מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, כְּשֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַמַּאֲכָל אָמַר לָהּ אַבְרָהָם; אַתְּ יוֹדַעַת שָׂרָה, כְּשֶׁאֲנִי הָיִיתִי בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים, כְּבָר הִפְרַתִּי אֶת בּוֹרְאִי, וְהַנַּעַר הַזֶּה יִצְחָק כְּבָר גָּדוֹל, וְלֹא נֶחֱנַךְ עֲדַיִן כָּרָאוּי, וְהִנֵּה יֵשׁ מָקוֹם אֶחָד רָחוֹק מְעַט מִכָּאן, שָׁשָׁם מְחַנְּכִים אֶת הַנְּעָרִים, אֶקָּחֶנּוּ מָחָר שֶׁיִּתְחַנֵּךְ שָׁם, אָמְרָה לוֹ שָׂרָה; בְּוַדַּאי בְּשִׂמְחָה, לֵךְ לְשָׁלוֹם, מִיָּד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר, בְּשִׂמְחָה וּבִזְרִיזוּת וּבְחֶשֶׁק נִמְרָץ, וְלָמָּה בַּבֹּקֶר, אַבְרָהָם חָשַׁב אוּלַי תַּחֲזֹר שָׂרָה מִדִּבְּרָהּ, וְלֹא תַּנִּיחֵנִי, אָקוּם בְּהַשְׁכָּמָה קֹדֶם שֶׁתָּקוּם הִיא, וּמִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁזְּרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.

• וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ •

וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ אַבְרָהָם בְּעַצְמוֹ חָבַשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ, לֹא נָתַן לַעֲבָדָיו וּמְשָׁרְתָיו לַעֲשׂוֹתוֹ, אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׂוּרָה, שֶׁמִּחֲמַת הָאַהֲבָה לַה' עָשָׂה דְּבָרִים שֶׁאֵין מְבִיבוֹדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעַצְמוֹ, אָמְנָם כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹת כָּזֶה דָּבָר בִּפְנֵי מְשָׁרְתָיו,[48] לָכֵן קָם מְקֻדָּם וְחָבַשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ, הַחֲמוֹר הַמְיֻחָד שֶׁנִּבְרָא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְרַק אַחַר כָּךְ וַיִּסַּק אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ, אֶת יִשְׁמָעֵאל וְאֶת אֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ לְלֹא שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ, וְכָעֵת לִפְנֵי הַיְצִיאָה לַדֶּרֶךְ

46 סבר נפתלי, פורים עמוד תתכ"ג

47 תנחומא פ' וירא, ובפ' חיי שרה ותקם בעוד לילה.

48 תפארת ציון

וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה, וּמַדּוּעַ לְהַקְשׁוֹת אֶת הַדֶּרֶךְ עִם מַשָּׂא כָּבֵד שֶׁל עֵצִים ? כִּי אוּלַי לֹא יִמְצָא עֵצִים בַּמָּקוֹם הַהוּא !, וְכֻלָּם הָיוּ מִתְעַסְּקִים בְּמִלָּאכֶת הָעֵצִים, לַהֲבִיאָם, וְלִבְרֹר מֵהֶם הַמִּתְלָעִים שֶׁהֵם פְּסוּלִים, וְלָקְחוּ עֵצִים הַמְיֻחָדִים לְהַקְרִיב עֲלֵיהֶם עֹלָה, שֶׁאֵין כָּל מִינֵי עֵצִים כְּשֵׁרִים לָזֶה, וּלְדוּגְמָא עֲצֵי זַיִת וַעֲצֵי גֶּפֶן אֵינָם כְּשֵׁרִים, רַק שֶׁל תְּאֵנִים וְשֶׁל דֶּקֶל, וְהֵם לָקְחוּ עֵצִים הַכְּשֵׁרִים, וְהִנִּיחוּ אֶת הָעֵצִים עַל הַחֲמוֹר.

• וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים, •

אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הִכֹּל מוּכָן, מַתְחִילִים לָלֶכֶת, אַבְרָהָם לָקַח אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וְהָלַךְ בְּצִוּוּי ה', וְהָיָה שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בְּמִצְוָתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמִי שֶׁלּוֹקֵחַ בְּנוֹ לָלֶכֶת אִתּוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה בְּשָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, וְהָיוּ הוֹלְכִים וְהוֹלְכִים שָׁעוֹת עַל גַּבֵּי שָׁעוֹת, בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֲבָל אַף אֶחָד חוּץ מֵאַבְרָהָם לֹא יוֹדֵעַ לָמָּה הוֹלְכִים, אַף אֶחָד לֹא יוֹדֵעַ מָה אָמַר ה', כְּנִרְאֶה חָשְׁבוּ שֶׁהוֹלְכִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן, אֲבָל הַיֵּצֶר הָרַע כֵּן יוֹדֵעַ, הוּא לֹא אָמַר נוֹאָשׁ, אָמְנָם עַד עַכְשָׁו נָסָה לְהַכְשִׁיל אֶת אַבְרָהָם בְּלִבּוֹ, וְלֹא הִצְלִיחַ, וְלָכֵן נָסָה כָּעֵת בְּדָרָכִים חִיצוֹנִיּוֹת, הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי סוּגֵי יֵצֶר הָרַע, יֵשׁ יֵצֶר הָרַע פְּנִימִי שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ לִבּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְהוּא מְפַתֶּה מִבִּפְנִים, וְיֵשׁ יֵצֶר חִיצוֹנִי שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לָאָדָם וּמְפַתֶּה מִבַּחוּץ, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ בַּדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹנָה, נָסָה אֶת כּוֹחוֹ בַּדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִיָּה, וְלָכֵן[49] קִדְמוֹ הַשָּׂטָן בַּדֶּרֶךְ, וְנִדְמָה לוֹ כְּדִמּוּת זָקֵן, וְאָמַר לוֹ לְאַבְרָהָם; לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? אָמַר אַבְרָהָם; לְהִתְפַּלֵּל! אָמַר הַזָּקֵן; וּמִי שֶׁהוֹלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל, לָמָּה צָרִיךְ אֵשׁ וּמַאֲכֶלֶת [סַכִּין] בְּיָדוֹ, וְעֵצִים עַל הַחֲמוֹר? אָמַר אַבְרָהָם; אוּלַי יִקַּח לָנוּ זְמַן יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וְנִשְׁחַט וְנֹאכְלָה וְנֹאכַל! אָמַר הַזָּקֵן; מָה אַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאֲנִי לֹא יוֹדֵעַ, אֲנִי הָיִיתִי שָׁם וְשָׁמַעְתִּי כְּשֶׁאָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קַח אֶת בִּנְךָ וְגוֹ', כָּעֵת תַּגִּיד לִי, זָקֵן כְּמוֹתְךָ יֵלֵךְ וְיַאֲבֵד בֵּן שֶׁנִּתַּן לוֹ לְמֵאָה שָׁנָה? זֶה בִּכְלָל לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁדִּבֵּר אֵלֶיךָ, זֶה הָיָה הַשָּׂטָן, וְהוּא רוֹצֶה לְאַבֵּד מִמְּךָ אֶת בִּנְךָ, וּמָה אַתָּה חוֹשֵׁב, שֶׁתְּאַבֵּד אֶת נִשְׁמַת בִּנְךָ, וְאַחַר כָּךְ תְּבַקֵּשׁ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּן אַחֵר, הֲרֵי יֹאמַר לְךָ; מָה שֶׁהָיָה בְּיָדְךָ אִבַּדְתָּ, תְּבַקֵּשׁ מֵהַשָּׂטָן שֶׁאָמַר לְךָ, מָה תְּבַקֵּשׁ מֵאֲחֵרִים, וְחוּץ מִזֶּה הֲרֵי תִּתְחַיֵּב בְּדִין עַל שֶׁאִבַּדְתָּ נִשְׁמַת בִּנְךָ, הֲרֵי זֶה מַמָּשׁ עֲבֵרָה, כָּתוּב בַּתּוֹרָה לֹא תִּרְצָח, אַחַר כָּךְ יֹאמְרוּ עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה שׁוֹפֵךְ דָּם שֶׁשָּׁפַכְתָּ דָּמוֹ שֶׁל בִּנְךָ. אַבְרָהָם מִתְחַזֵּק וְאוֹמֵר לוֹ; זֶה לֹא הָיָה הַשָּׂטָן, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ בְּכִבּוּדוֹ וּבְעַצְמוֹ, לֹא אֶשְׁמַע מִמְּךָ.

• נִסָּיוֹנוֹ שֶׁל יִצְחָק •

הָלַךְ הַשָּׂטָן מֵעָלָיו, וְנִדְמָה לְבָחוּר, וְעָמַד עַל יְמִינוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר הַבָּחוּר לְיִצְחָק; לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? אָמַר יִצְחָק; לִלְמֹד תּוֹרָה ! אָמַר לוֹ הַבָּחוּר; בְּחַיֶּיךָ אוֹ בְּמִיתָתְךָ? אָמַר יִצְחָק, וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁיִּלְמֹד אַחַר מִיתָה. אָמַר הַבָּחוּר לְיִצְחָק; מִסְכֵּן אַתָּה, וּמִסְכֵּנָה אִמְּךָ, וְכִי כַּמָּה תַּעֲנִיּוֹת הִתְעַנְּתָה אִמְּךָ, וְכַמָּה תְּפִלּוֹת הִתְפַּלְּלָה, עַד שֶׁלֹּא נוֹלַדְתָּ, כְּדֵי שֶׁיִּוָּלֵד לָהּ בֵּן, וְהַזָּקֵן הַזֶּה הִשְׁתַּגֵּעַ וְהוּא הוֹלֵךְ לִשְׁחָטְךָ! אָמַר יִצְחָק; אַף עַל פִּי כֵן לֹא אֶעֱבֹר עַל דַּעַת יוֹצְרִי וְעַל צִוּוּי אָבִי, כִּי יִצְחָק הָיָה מוּכָן לְהִשָּׁחֵט בְּלֵב שָׁלֵם אִם זֶה הוּא רְצוֹן ה', אֲבָל רָצָה לִשְׁמֹעַ מָה אָבִיו אוֹמֵר, וְלָכֵן פָּנָה יִצְחָק וְאָמַר לְאָבִיו אָבִי רְאֵה מָה אוֹמֵר לִי הָאִישׁ הַזֶּה, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם, אַל תַּשְׁגִּיחַ עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְצַעֵר אוֹתְךָ וְלִגְרֹם לְךָ דְּאָגוֹת. הַשָּׂטָן רָאָה שֶׁכְּבָר לֹא יַצְלִיחַ לִמְנֹעַ אֶת יִצְחָק, בְּכָל זֹאת רָצָה קְצָת לְדַקֵּר אוֹתוֹ, לְהַכְנִיס בְּלִבּוֹ סְפֵקוֹת, שֶׁלֹּא יַאֲמִין לְאָבִיו, וְלָכֵן שׁוּב אָמַר לוֹ הַבָּחוּר; וְכִי בִּשְׁבִיל מִי הֵכִינָה אִמְּךָ שָׂרָה, כָּל הַדְּבָרִים הַחֲמוּדִים, וְכִי הַכֹּל יֵלֵךְ לְיִשְׁמָעֵאל שֶׁהִיא שׂוֹנֵאת אוֹתוֹ, וְכִי הוּא יֵרַשׁ אֶת כָּל הַדְּבָרִים, הֲרֵי הִיא בְּקִשָּׁה כִּי לֹא יֵרַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק, וְכָעֵת הַכֹּל הוּא יְקַבֵּל?

וְהִנֵּה הָיָה[50] כָּאן נָסְיוֹן גָּדוֹל לְיִצְחָק, אָמְנָם הוּא מוּכָן וּמְזֻמָּן לִהְיוֹת קָרְבָּן, אֲבָל אִם יִשְׁמָעֵאל יֵרַשׁ אֶת הַדְּבָרִים הַחֲמוּדִים, הוּא יֵרַשׁ גַּם אֶת כָּל הָרְכוּשׁ הָרוּחָנִי, וְאִם כָּךְ מֵאַיִן יֵצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִים לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ נִבְרָא הָעוֹלָם, וְכִי הַכֹּל יֵצֵא מִיִּשְׁמָעֵאל, אֵיזֶה פָּנִים יִהְיֶה לָכָךְ, הֲרֵי הוּא לֹא יַשְׁפִּיעַ עַל זַרְעוֹ קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה, וְלֹא יְחַנֵּךְ אוֹתָם לְמַעַן כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאִם אָכֵן חָלִילָה יִפֹּל הָעֲתִיד הַגָּדוֹל בְּיָדָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, הֲרֵי הוּא עָלוּל לְסַלֵּף וּלְעַוֵּת וּלְקַלְקֵל אֶת צוּרָתוֹ שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל זֹאת, יִצְחָק אָבִינוּ לֹא עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹנוֹת, אִם ה' מְצַוֶּה כָּךְ הוּא יוֹדֵעַ יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנִּי, מָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת, וְהוּא כְּבָר יְסַדֵּר אֶת כָּל הָעִנְיָנִים עַל הַצַּד הַטּוֹב בְּיוֹתֵר.

• מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה •

כֵּיוָן שֶׁרָאָה הַשָּׂטָן שֶׁלֹּא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ, הָלַךְ וְנַעֲשָׂה לִפְנֵיהֶם נָהָר גָּדוֹל, מַיִם יָרַד אַבְרָהָם לְתוֹךְ הַמַּיִם וְהִגִּיעוּ עַד בִּרְכָּיו, אָמַר לְנַעֲרָיו בּוֹאוּ אַחֲרַי, יָרְדוּ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ עַד חֲצִי הַנָּהָר הִגִּיעַ הַמַּיִם עַד צַוָּארוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה תָּלָה אַבְרָהָם עֵינָיו לַשָּׁמַיִם, וְאָמַר לְפָנָיו; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּחַרְתַּנִי, וְנִגְלֵיתָ לִי וְאָמַרְתָּ לִי; אֲנִי יָחִיד וְאַתָּה יָחִיד, עַל יָדְךָ יִוָּדַע שְׁמִי בְּעוֹלָמִי, וְהַעֲלֵה יִצְחָק בִּנְךָ לְפָנַי לְעוֹלָה, וְאָכֵן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹלְךָ וְלֹא עִכַּבְתִּי, וַהֲרֵינִי עוֹסֵק בְּצִוּוּיְךָ, וְרוֹצֶה לְהַקְרִיב אֶת בְּנִי, וַעֲכָשָׁו הוֹשִׁיעָה כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, אִם אֲנִי אוֹ יִצְחָק בְּנִי טוֹבֵעַ, מִי יְקַיֵּם מַאֲמָרְךָ? עַל מִי יִתְיַחֵד שְׁמְךָ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; אַל תִּדְאַג אַבְרָהָם, עַל יָדְךָ יִתְיַחֵד שְׁמִי בָּעוֹלָם! מִיָּד גָּעַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׂטָן, וְהִתְיַבֵּשׁ הַנָּהָר וְעָמְדוּ בַּיַּבָּשָׁה.

• הַשֶּׂה לְעוֹלָה, וְאֵין יִצְחָק לְעוֹלָה" •

רָאָה הַשָּׂטָן שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לִמְנֹעַ אֶת אַבְרָהָם וְיִצְחָק, בַּדְּרָכִים הַלָּלוּ, וְחִפֵּשׂ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, מֶה עָשָׂה הַשָּׂטָן, כָּעֵת הִתְגַּלָּה לְאַבְרָהָם כְּמַלְאָךְ וְאָמַר לְאַבְרָהָם; שָׁמַעְתִּי בַּשָּׁמַיִם מֵאַחוֹרֵי הַפַּרְגּוֹד, "הַשֶּׂה לָעוֹלָה, וְאֵין יִצְחָק לְעוֹלָה", תַּחְשֹׁב מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחַ לְךָ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, תְּדַיֵּק בְּדִבְרֵי ה' הוּא לֹא אָמַר לְךָ לִשְׁחֹט אֶת יִצְחָק, וְהִנֵּה אַבְרָהָם הִרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים בְּמָה שֶׁהוּא אוֹמֵר, אֲבָל לֹא שָׁם לִבּוֹ לָכָךְ, כֵּיוָן שֶׁהַדְּבָרִים יוֹצְאִים מִפִּיו שֶׁל הַשָּׂטָן, וּלְכָךְ עָנָה אַבְרָהָם אָבִינוּ; אַף שֶׁטַּעֲנָתְךָ צוֹדֶקֶת וְדִבְרֵי אֱמֶת בְּפִיךָ, רַק מִכֵּיוָן שֶׁטָּעֲנָה זוֹ בָּאָה מִמְּךָ, אֵינִי שׁוֹמֵעַ לְךָ, כָּךְ עָנְשׁוֹ שֶׁל שַׁקְרָן, שֶׁאֲפִלּוּ אוֹמֵר אֱמֶת אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. כֵּיוָן שֶׁעַד עַכְשָׁו הִגִּיעַ בְּכָל מִינֵי שְׁקָרִים, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁמְּדַבֵּר אֱמֶת לֹא שׁוֹמְעִים

49 תנחומא, רבה נ"ו

50 אור חדש, זייטשיק, מאמר ריפוי החתכים, ע"פ בראשית רבה נ"ו

לוֹ. [וְעַל זֶה [51]אָנוּ מִתְפַּלְלִים כָּל יוֹם וּמְבַקְּשִׁים; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּמוֹ שֶׁכָּבַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וְיָגְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ. וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים. כְּשֵׁם שֶׁאַבְרָהָם כָּבַשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹן ה' וְלֹא רָצָה לִשְׁמֹעַ לְדִבְרֵי הַשָּׂטָן, אַף שֶׁטַּעֲנָתוֹ הָיְתָה אֱמֶת, כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ, וְאַל תִּשְׁמַע לְדִבְרֵי הַשָּׂטָן שֶׁמְּקַטְרֵג עַל עַם יִשְׂרָאֵל אַף שֶׁהוּא דִּבּוּר אֱמֶת].

• בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו •

הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם בְּדַרְכּוֹ הָלַךְ וְהָלַךְ, מִסְתּוֹבֵב בִּסְבִיבֵי יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יוֹדֵעַ לְהֵיכָן לִפְנוֹת, אֵינוֹ רוֹאֶה כְּלוּם לֹא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְלֹא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, רַק בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו, וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק, רָאָה אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה שֶׁיַּעֲלֶה אֶת יִצְחָק לְעוֹלָה, וּמָה רָאָה, רָאָה שֶׁנִּמְצָא שָׁם עָנָן, וְזֶה הָיָה סִימָן שֶׁזֶּה הַמָּקוֹם הַנִּבְחָר, הַמָּקוֹם הַזֶּה כְּבָר הִתְחִילוּ לַעֲבֹד בּוֹ אֶת ה', בְּזֶה הַמָּקוֹם בָּנָה בּוֹ נֹחַ מִזְבֵּחַ כְּשֶׁיָּצָא מִן הַתֵּבָה, וְהוּא הִמְזִבֵּחַ שֶׁהִקְרִיב עָלָיו קַיִן וְהֶבֶל, וּבוֹ הִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קָרְבָּן כְּשֶׁנִּבְרָא, וּמֵאוֹתוֹ מָקוֹם נִבְרָא, אֲבָל אַבְרָהָם אָבִינוּ כְּשֶׁרָאָה אֶת הַמָּקוֹם לֹא הָיָה [52]מֻרְצֶה כֵּיוָן שֶׁזֶּה הָיָה עֹמֶק וְלֹא הַר, מֶה עָשָׂה אַבְרָהָם, הִתְפַּלֵּל וְאָמַר; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לִשְׁכֹּן בָּעֹמֶק, אֶלָּא בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ וּמְעֻלֶּה וּמְיֻפֶּה וְנִרְאֶה לַכֹּל, מִיָּד רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ לִסְבִיבוֹת הָעֹמֶק שֶׁיִּתְקַבְּצוּ הֶהָרִים לְמָקוֹם אֶחָד, לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַשְּׁכִינָה, לְכָךְ נִקְרָא הַר הַמּוֹרִיָּה שֶׁמִּיִּרְאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ נַעֲשָׂה הַר, וְלָכֵן [53]רַק כָּעֵת, כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְאוֹתוֹ מָקוֹם אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה הַר, הֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, וְאָמַר לוֹ; זֶה הוּא מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ, אֲבָל מִתְּחִלָּה לֹא פֵּרֵשׁ לוֹ אֶלָּא אָמַר לוֹ; אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר, וְלֹא אָמַר לוֹ אֵיזֶה הַר, כִּי עֲדַיִן הָיָה עֵמֶק וְלֹא הַר, אֲבָל כָּעֵת כְּבָר יֵשׁ הַר, וְזֶה הַר מְיֻחָד וְלָכֵן נִקְרָא "אַחַד הֶהָרִים" הַמְיֻחָד שֶׁבֶּהָרִים, וְכָעֵת הָיָה עַל הָהָר, עֲמוּד שֶׁל אֵשׁ מִן הָאָרֶץ עַד לַשָּׁמַיִם, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר, אָמַר אַבְרָהָם לִבְנוֹ, רוֹאֶה אַתָּה מַשֶּׁהוּ בְּאֶחָד מִן הֶהָרִים הַלָּלוּ? אָמַר לוֹ כֵּן, אָמַר לוֹ, מָה אַתָּה רוֹאֶה? אָמַר לוֹ, אֲנִי רוֹאֶה [54]עַמּוּד שֶׁל אֵשׁ עוֹמֵד מִן הָאָרֶץ וְעַד לַשָּׁמַיִם, הֵבִין אַבְרָהָם שֶׁנִּתְרַצָּה הַנַּעַר לְעוֹלָה תְּמִימָה, אֵין בּוֹ שׁוּם מוּם, מֵחֲשַׁבְתּוֹ זַכָּה וּנְקִיָּה בְּמִסְירוּת נֶפֶשׁ לָהּ' לְלֹא הִרְהוּרִים חָלִילָה, כָּעֵת פָּנָה לְיִשְׁמָעֵאל וְלֶאֱלִיעֶזֶר, וְשָׁאַל; רוֹאִים אַתֶּם מַשֶּׁהוּ בְּאֶחָד מִן הֶהָרִים הַלָּלוּ, אָמְרוּ לוֹ, לֹא, רַק מִדְבָּר שׁוֹמֵם ! וְהֶחְשִׁיב אוֹתָם כַּחֲמוֹר, וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו, כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַחֲמוֹר רוֹאֶה כְּלוּם, כָּךְ אַתֶּם אֵינְכֶם רוֹאִים כְּלוּם, שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, [55]וְלֹא הִמְשִׁיךְ אַבְרָהָם עִם הַחֲמוֹר לְהוֹלָכַת הָעֲצִים, כִּי אַבְרָהָם נִזְהָר מְאוֹד בִּקְדֻשַּׁת הָהָר הַנִּבְחָר, וְלֹא הוֹלִיךְ שָׁם בַּעַל חַי טָמֵא.

• שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר •

יָשְׁבוּ הַנְּעָרִים עִם הַחֲמוֹר, וְלֹא בְּחִנָּם כִּנָּה אוֹתָם אַבְרָהָם בַּשֵּׁם חֲמוֹרִים, שְׁקוּעִים הָיוּ רַק בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם, חָשְׁבוּ רַק עַל עַצְמָם וְעַל הֲנָאָתָם הַגַּשְׁמִית, כְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ לְהַמְתִּין עַל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, הִתְחִילוּ לָרִיב עַל עִנְיַן הַיְרֻשָּׁה, כַּנִּרְאֶה שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהַשָּׂטָן שֶׁהִתְחַפֵּשׂ לְזָקֵן אוֹ לְבָחוּר, וְחָשְׁדוּ שֶׁיִּתָּכֵן בֶּאֱמֶת שֶׁאַבְרָהָם הוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת יִצְחָק, וְאָמַר שִׁמְעֶאל לֶאֱלִיעֶזֶר, עַכְשָׁו מַקְרִיב אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ לְעוֹלָה, וַאֲנִי בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ וַאֲנִי הוּא הַיּוֹרֵשׁ אֶת אַבְרָהָם, אָמַר לוֹ אֱלִיעֶזֶר; כְּבָר גֵּרַשְׁךָ כְּאִשָּׁה הַמִּתְגָּרֶשֶׁת מִבַּעֲלָהּ, וְשִׁלְּחֲךָ לַמִּדְבָּר, אֲבָל אֲנִי עַבְדּוֹ מְשָׁרֵת אוֹתוֹ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַאֲנִי הַיּוֹרֵשׁ, אֲבָל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָה אוֹתָם; לֹא זֶה יוֹרֵשׁ וְלֹא זֶה יוֹרֵשׁ, אֶלָּא יִצְחָק הוּא הַיּוֹרֵשׁ.

• וַיְבַקַּע אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה •

אַבְרָהָם וְיִצְחָק מַמְשִׁיכִים בְּדַרְכָּם, וַיְבַקַּע אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה. עַד עַכְשָׁו הָיוּ הָעֵצִים עַל הַחֲמוֹר, כָּעֵת כְּשֶׁהִתְקָרְבוּ לָהָר, בְּמֶרְחָק שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, לָקַח אַבְרָהָם אֶת הָעֵצִים וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ, וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת [הַסַּכִּין], וְכָךְ כְּשֶׁהָאֵשׁ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ, הָיָה אַבְרָהָם מָלֵא שִׂמְחָה עַל שֶׁהוֹלֵךְ לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן בּוֹרְאוֹ, וְזֶה גָּבַר אֶצְלוֹ עַל אַהֲבָתוֹ לְיִצְחָק, וּמִמָּשׁ הָיָה בְּשִׂמְחָה כְּמוֹ יִצְחָק, וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

• וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי •

עַד כָּאן לֹא דִּבְּרוּ בֵּינֵיהֶם הָאָב וְהַבֵּן מִפָּרָשׁוֹת עַל הָעֲקֵדָה, הָלְכוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים כִּמְעַט בְּשִׁתִּיקָה, וְכָעֵת פָּנָה אֶל אָבִיו, וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי; יִצְחָק אָבִינוּ כְּבָר הֵבִין שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט, וְשָׁמַח עַל כָּךְ מְאוֹד, אֵיזֶה זְכוּת נָפְלָה בְּחֶלְקִי, לִמְסֹר אֶת נַפְשִׁי לַה' יִתְבָּרַךְ, כָּעֵת אוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה "וּבְכָל נַפְשְׁךָ" לֹא רַק בְּכַוָּנָה בִּלְבַד כְּשֶׁקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, אֶלָּא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, [56]אָמְנָם לֹא הֶחְשִׁיב אֶת מַעֲשָׂיו מוּל מַעֲשָׂיו שֶׁל אָבִיו אַבְרָהָם, וְאָמַר בִּלְבּוֹ; מָה שֶּׁאֲנִי הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּלוּם, וְכִי מָה הַגְּדוּלָּה בָּזֶה, הֲרֵי בְּרֶגַע אֶחָד יִשְׁחֹט אוֹתִי אָבִי וְתֵצֵא נִשְׁמָתִי, וְלֹא יִהְיֶה לִי עוֹד שׁוּם צַעַר, אֲבָל עִקַּר הַגְּבוּרָה, עִקַּר הַקֹּשִׁי הוּא לְאָבִי, כַּמָּה צַעַר יִסְבֹּל וְיִתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יְחִידוֹ יָמִים רַבִּים, וּבְכָל זֹאת אֵינוֹ מוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלַּעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלָכֵן אָמַר "אָבִי" וְאַבְרָהָם אָמַר לְהֶפֶךְ, וְכִי מָה הַגְדוּלָּה בְּמַעֲשַׂי, לִי יִהְיֶה צַעַר וְגַעְגּוּעִים עַל בְּנִי יְחִידִי, עַד שֶׁיִּשְׁכַּח מִלִּבִּי, אַחַר שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי גְּזֵרָה עַל הַמֵּת שֶׁיִּשָּׁכַח מֵהַלֵּב, אֲבָל עִקַּר הַגְּבוּרָה זֶה מָה שֶּׁעוֹשֶׂה בְּנִי, שֶׁהוּא נוֹתֵן לַחְתֹּךְ אֶת בְּשָׂרוֹ, וּמוֹסֵר עַצְמוֹ לְמִיתָה, וְלָכֵן וַיֹּאמֶר, הִנֶּנִּי בְּנִי, לֹא אֲנִי הָעִקָּר אֶלָּא אַתָּה בְּנִי.

• אֱלֹקִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי •

אָמְנָם לֹא הָיוּ אֵלּוּ אֶלָּא רְמָזִים, וְכָעֵת יִצְחָק שׁוֹאֵל יוֹתֵר

51 הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא

52 תנחומא, חתם סופר יו"ד רל"ג, בשם רבי נתן אדלר.

53 נ"ל

54 פרקי דר"א פל"א

55 מדרש שכל טוב, וחזקוני.

56 דברי מנחם, מרימינוב

מְפֹרָשׁ, [57]כִּי הֶקִּשָׁה לוֹ מְאוֹד, אִם אָכֵן אֲנִי הַקָּרְבָּן, מַדּוּעַ הִנִּיחַ עָלַי אָבִי אֶת הָעֵצִים הֲרֵי אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקָרְבָּן, וְלָכֵן וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְאָבִיו, הִנֵּה הָאֵשׁ הִנֵּה אֲנִי מַרְגִּישׁ בְּעַצְמִי הָאֵשׁ בּוֹעֵר בְּקִרְבִּי, וְהָעֵצִים, הֵם הָאֲבָרִים שֶׁלִּי מוּכָנִים, אֲנִי מוּכָן לְקָרְבָּן בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, וְאִם אֵינִי רָאוּי וּלְקָרְבָּן הִנַּחְתָּ עָלַי אֶת הָעֵצִים כִּי אֲנִי לֹא קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת קָרְבָּן, וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה, אֲבָל אַבְרָהָם עוֹנֶה לוֹ, וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם בְּנִי יַקִּירִי אֱלֹקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי, בְּוַדַּאי רָאוּי אַתָּה לְקָרְבָּן, וְאַתָּה הוּא הַשֶּׂה, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא הִקְדַּשְׁתִּיךָ לְקָרְבָּן, וּמָתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּךָ, וּכְמוֹ שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ מַנִּיחִים אֶת הַסַּכִּין עַל הַשֶּׂה כְּשֶׁהֵבִיאוּ קָרְבַּן פֶּסַח בְּשַׁבָּת, הִנִּיחוּ אֶת סַכִּינֵיהֶם עַל הַקָּרְבָּן עַד שֶׁהִגִּיעוּ לַמִּקְדָּשׁ כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִקְדִּישׁוּ אוֹתָם עַד בּוֹאָם לָעֲזָרָה, וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו, גַּם כָּעֵת שֶׁיּוֹדֵעַ יִצְחָק בְּוַדָּאוּת שֶׁהוֹלְכִים לְשׁוֹחֲטוֹ, הוֹלֵךְ הוּא בְּשִׂמְחָה כְּאָבִיו.

• שֹׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם. •

בְּאוֹתָהּ [58]שָׁעָה שֶׁגִּלָּה אַבְרָהָם לְיִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְשָׁחֳטוֹ, נִכְנַס בִּלְבּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ חֶשְׁשׁ נוֹרָא, נִזְדַּעְזְעוּ אֵבָרָיו וְנִשְׁתַּנָּה קִלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אָמַר לְעַצְמוֹ; מִי יוֹדֵעַ אוּלַי בָּרֶגַע הָאַחֲרוֹן יִתְגַּבֵּר בִּבְנִי הַפַּחַד מִהַמָּוֶת, וְיִבְרַח מִפַּחַד, וַאֲנִי לֹא אוּכַל לְתָפְסוֹ, אֲנִי זָקֵן וְהוּא נַעַר צָעִיר, וּמָה תְּהֵא עָלַי, יִהְיֶה לִי חֲלִילָה בּוּשׁוֹת כְּלַפֵּי מַעְלָה מֵה', וּבָאֱמֶת כְּבָר לִפְנֵי שֶׁהִתְחִיל לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ חָשַׁב עַל כָּךְ, וְלָכֵן הֵבִיא עִמּוֹ אֶת הַנְּעָרִים, שֶׁיּוּכְלוּ לְתָפְסוֹ, אֲבָל גַּם זֶה לֹא הָיָה פִּתְרוֹן מֻשְׁלָם, כִּי יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁמֻּחֲמֶת פַּחַד הַמָּוֶת יִצְטַמְּקוּ רֵאוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְיֶחְשַׁב כִּטְרֵפָה שֶׁפָּסוּל לְקָרְבָּן. כֵּיוָן שֶׁרָאָה יִצְחָק שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פְּנֵי אָבִיו, מְיָד נִרְתַּע וְהִזְדַּעְזַע, וְהֵבִין מָה בְּלִבּוֹ שֶׁל אָבִיו, וְאָמַר; אַבָּא אַל תִּפְחַד, אֲנִי הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן מֻשְׁלָם, בְּשִׂמְחָה רַבָּה, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִי, יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּתְקַבֵּל כָּל רְבִיעִית דָּם שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנִּי, לָרָצוֹן לִפְנֵי ה', שֶׁצִּוּוָּה עָלַי לְהַעֲלוֹתִי לְקָרְבָּן. מְיָד שָׂמַח אַבְרָהָם, זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, וְאָמַר; אַשְׁרֵי חֶלְקִי, כָּעֵת יוֹדֵעַ אֲנִי בִּבְנִי שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב צִוּוּיוֹ, בְּנִי תָּם הוּא וּמְהַלֵּךְ בְּתָמוּ לִפְנֵי קוֹנוֹ, כְּבָר מָחַל עַל דָּמוֹ, וּשְׁנֵיהֶם נְשָׁאָם לִבָּם לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצְרָם בְּלֵב שָׁלֵם, זֶה לַעֲקֹד וְזֶה לֵעָקֵד.

• וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים •

הָאַבָּא וְהַבֵּן הִגִּיעוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה', וְאֵין אִישׁ בַּסְּבִיבָה, אַף אֶחָד בָּעוֹלָם חוּץ מֵהֶם אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה קוֹרֶה כָּאן [גַּם הַחֲמוֹרִים שֶׁהִשְׁאִירוּ בַּחוּץ עֲסוּקִים בִּשְׁטוּיוֹת...], אַף אֶחָד לֹא רוֹאֶה אוֹתָם, רַק מִשָּׁמַיִם מַבִּיטִים עֲלֵיהֶם, ה' רוֹאֶה אוֹתָם, הַמַּלְאָכִים מַשְׁקִיפִים עֲלֵיהֶם, מַלְאֲכֵי רַחֲמִים דּוֹאֲגִים בַּחֲרָדָה מָה יִהְיֶה כָּאן, מִצַּד אֶחָד מִתְפַּעֲלִים מֵהַיִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁל שְׁנֵי הַצַּדִּיקִים, עוֹמְדִים וּמִשְׁתָּאִים אֵיךְ יְלוּד אִשָּׁה מַסְגִּיל לְהַגִּיעַ לְכָזֶה דַּרְגָּה בְּאַהֲבַת וּבְיִרְאַת ה', מִצַּד שֵׁנִי דּוֹאֲגִים שֶׁחֲלִילָה לֹא יִשְׁחַט אֶת בְּנוֹ יְקִירוֹ, הֲרֵי מִפִּיו עָתִיד לָצֵאת כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וּמָה יִהְיֶה כָּאן? אֲבָל גַּם אַבְרָהָם וְגַם יִצְחָק יוֹדְעִים אֶת זֶה, וְלֹא מִסְתַּפְּלִים עַל כְּלוּם רַק דָּבָר אֶחָד מְעַנְיֵן אוֹתָם, כָּעֵת עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת רְצוֹן ה', וּבְכָל מְחִיר, וְכָל הַשְּׁאֵלוֹת וְהַקֻּשְׁיוֹת וְהַדְּאָגוֹת, לֹא מָטָּל עֲלֵיהֶם לְפַתֵּר אוֹתָם, לָכֵן הֵם שְׂרוּיִים בְּשִׂמְחָה, אַבְרָהָם דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה חֻפָּה לְעַצְמוֹ.

• וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ •

אַבְרָהָם בּוֹנֶה, מֵרִים אֶבֶן עַל אֶבֶן, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת לְלֹא פְּגִימָה כָּל שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה מִזְבַּח לַה', יִצְחָק לֹא מִשְׁתַּתֵּף בַּבִּנְיָה לֹא עוֹזֵר לְאָבִיו, וּמַדּוּעַ, כִּי אָבִיו דּוֹאֵג, עֲדַיִן נִזְהָר מֵהַשָּׁטָן, מִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ יִרְצֶה עוֹד לְמָנְעוֹ מֵהַמִּצְוָה, אוּלַי יִזְרֹק עָלָיו אֶבֶן בְּאֶמְצַע הַבִּנְיָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מוּם וְיִפָּסֵל מִלִּהְיוֹת קָרְבָּן, לָכֵן לֹא הִרְשָׁה אַבְרָהָם לְיִצְחָק שֶׁיַּעֲזֹר בַּבִּנְיָה, [59]וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא הָלַךְ וְהִצְנִיעוֹ, שֶׁהַשָּׂטָן לֹא יִתְקָרֵב אֵלָיו, וְאֵיזֶה אֶפְשָׁר לְהַצְנִיעַ מֵהַשָּׂטָן, הֵיכָן אֶפְשָׁר לְהַטְמִינוֹ, הִנֵּה מָצָא אַבְרָהָם מָקוֹם בָּטוּחַ לְיֵד הַמִּזְבֵּחַ, בַּמָּקוֹם שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם אֵין לַשָּׂטָן רְשׁוּת לְהִכָּנֵס אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בְּמָקוֹם זֶה הִטְמִין אֶת יִצְחָק. וְאַחַר שֶׁגָּמַר אַבְרָהָם לִבְנוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ, הִגִּיעַ יִצְחָק וְרָאָה אֶת הַמִּזְבֵּחַ, פָּנָה וְאָמַר לְאָבִיו בְּהִתְפַּעֲלוּת; [60]מָה נָּאֶה הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנִיתָ בִּשְׁבִילִי אַבָּא, וְכָעֵת עַד שֶׁתָּכִין אֶת הַכֹּל אֲנִי אֶתְפַּלֵּל בֵּינְתַיִם, וְיִצְחָק נֶעֱמַד לְהִתְפַּלֵּל וְאָמַר; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיֶּחְשֹׁב חֶלְבִּי וְדָמִי, וְהָעֲרֻמּוֹת עֲרֻמּוֹת שֶׁל בְּשָׂרִי, כְּמוֹ כָּל קָרְבָּנוֹת בָּנֶיךָ שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לְהַקְרִיב לְפָנֶיךָ, וּכְשֶׁגָּמַר תְּפִלָּתוֹ מִיָּד הָלַךְ אֵצֶל אָבִיו, וּמָצָאוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת עֲקֵדָתוֹ, וְהוּא שָׂמֵחַ, וְגַם יִצְחָק נִתְמַלֵּא שִׂמְחָה, כַּפָּתוּב; יַרְנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם.

• וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים •

אַבְרָהָם עוֹרֵךְ אֶת הָעֵצִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְגַם הִצִּית הָאֵשׁ, שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה מוּכָן לְהַקְרָבָה, וּכְמוֹ שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּא, לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקָד עַל עֵצִים וָאֵשׁ. [61]אָמַר יִצְחָק לְאָבִיו, בְּבַקָּשָׁה אַבָּא קְשֹׁר אוֹתִי טוֹב, שְׁתֵּי יָדַי עִם שְׁתֵּי רַגְלַי מֵאֲחוֹרַי, [62]כִּי הַנֶּפֶשׁ חֲצוּפָה, וּכְשֶׁאֶרְאֶה הַסַּכִּין בָּא עָלַי, שֶׁמָּא אֶזְדַּעְזַע וְאֶבְעַט בְּךָ חֲלִילָה וְאֶעֱבֹר עַל מִצְוַת כִּבּוּד אָב, אוֹ אֶקַבֵּל מוּם וְאֶפָּסֵל, וְאָכֵן קָשַׁר שְׁתֵּי יָדָיו וּשְׁתֵּי רַגְלָיו, יָד לְרֶגֶל, יָד לְרֶגֶל, מֵאֲחוֹרָיו, וְצִוָּארוֹ נִפְשַׁט, וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יְפַרְכֵּס וְיִפְסֹל עַצְמוֹ, הִנִּיחַ רַגְלוֹ עָלָיו לְהַחֲזִיקוֹ.

• זְכֹר לָנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ אַהֲבַת הַקְּדֻמוֹנִים •

כָּאן הָיָה נִסָּיוֹן גָּדוֹל לְאַבְרָהָם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתָאֲרוֹ כְּלָל, [63]הֲרֵי אַבְרָהָם רוֹצֶה לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, וְאֶת זֶה יָכוֹל הָיָה לְקַיֵּם, עַל יְדֵי שֶׁיָּסִיר וְיסַלֵּק אֶת הָאַהֲבָה שֶׁלּוֹ מִלִּבּוֹ לְיִצְחָק, יִתְאַכְזֵר

---

57 חנוכת התורה

58 בראשית רבתי, אבות דר"נ כת"י, מלבי"ם כ"ב פסוק ג' בענין הנערים, ומהר"ל דסקין בענין הריאות.

59 רבה, ופי' תפארת ציון

60 מחזור ויטרי שבועות דבור כבד את אביך

61 פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א,

62 פסיקתא רבתי מ' תנחומא

63 חידושי הרי"מ הובא בשפת אמת וליקוטי יהודה, וכן הוא במלבי"ם כ"ב ב

עָלָיו וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ, אֲבָל עִקַּר הַנִּפָּיוֹן הָיָה אִם יְקַיֵּם אֶת מָה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ; "אֲשֶׁר אָהַבְתָּ" בְּשָׁעַת הָעֲקֵדָה מַמָּשׁ, שֶׁעַל אַף גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ לִבְנוֹ יְחִידוֹ, בְּכָל זֹאת יִגְדַּל בִּלְבּוֹ אַהֲבַת ה', בְּאֹפֶן שֶׁכָּל הָאֲהָבוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִהְיוּ בְּטֵלִים נֶגֶד אַהֲבָה זוֹ, וְכָל שֶׁהַדָּבָר נֶאֱהָב אֶצְלוֹ יוֹתֵר בְּכָל זֹאת הוּא מַקְרִיבוֹ לַה', וּכְכָל שֶׁיָּשִׂים יוֹתֵר עַל לִבּוֹ מַעֲלוֹת יִצְחָק וְאַהֲבָתוֹ אֵלָיו, בְּכָל זֹאת יְבַטֵּל כָּל רְגִשׁוֹת הָאַהֲבָה הָעַזָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶל בְּנוֹ יְחִידוֹ נֶגֶד הָאַהֲבָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת י-ה, אַהֲבַת הַבּוֹרֵא, בָּזֶה יָבִין אַהֲבָתוֹ לָאֵלֹקִיו, וְלָכֵן הִצְטַוָּה שֶׁבְּעֵת שֶׁיִּקָּחֵהוּ לְקָרְבָּן, לֹא יְשַׁכַּח מִלִּבּוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹ, רַק קַח נָא אֶת בִּנְךָ, וְלֹא יַסִּיחַ מִדַּעְתּוֹ שֶׁהוּא יְחִידוֹ, לֹא יַחֲשֹׁב הֲלֹא עֲדַיִן יֵשׁ לִי בֵּן שֵׁנִי שֶׁהוּא יִשְׁמָעֵאל, וְלָזֶה אָמַר אֶת יְחִידְךָ, וְלֹא יַסִּיחַ מִדַּעְתּוֹ שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ, לָזֶה אָמַר; אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, וְלֹא יַסִּיחַ מִדַּעְתּוֹ מַעֲלוֹתָיו שֶׁהוּא בֵּן חָכָם וְצַדִּיק, לָזֶה נֶאֱמַר; אֶת יִצְחָק, שֶׁבְּעֵת תַּקְרִיבֵהוּ, תִּזְכֹּר הֵיטֵב כָּל אֵלֶּה הַמַּעֲלוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּבְכָל זֹאת תַּקְרִיבֵהוּ בְּשִׂמְחָה וְתִשְׂמַח. לָכֵן הָיָה צָרִיךְ דַּוְקָא לְהַגְבִּיר אֶצְלוֹ אֶת הָאַהֲבָה שֶׁלּוֹ לִבְנוֹ, וְיִכְמְרוּ רַחֲמָיו עָלָיו, וּבְכָל זֹאת לִכְבֹּשׁ אֶת רַחֲמָיו, וּלְקַיֵּם אֶת צִוּוּי ה', כִּי לוּלֵא כָּךְ לֹא הָיָה מְקַיֵּם אֶת הַצִּוּוּי כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ.

• מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַר יִבְכְּיוּן •

הִנֵּה אַבְרָהָם כְּבָר שׁוֹלֵחַ יָד לִטֹּל אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל עֵינָיו מוֹרִידוֹת דְּמָעוֹת, וְהַדְּמָעוֹת נוֹטְפוֹת וְנוֹפְלוֹת לְעֵינָיו שֶׁל יִצְחָק מֵרַחֲמָנוּתוֹ שֶׁל אַבָּא, וּבְכָל זֹאת הַלֵּב שָׂמֵחַ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן יוֹצְרוֹ, אֲבָל לֹא רַק אַבְרָהָם בָּכָה, גַּם הַמַּלְאָכִים בַּשָּׁמַיִם הִתְקַבְּצוּ כִּתּוֹת כִּתּוֹת מַלְאָכִים, וְהָיוּ צוֹוְחִים וְאָמְרוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא; רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים נִקְרֵאת רַחוּם וְחַנּוּן, מִי שֶׁרַחֲמָיו עַל מַעֲשָׂיו, רַחֵם עַל יִצְחָק שֶׁהוּא אָדָם, וּבֵן אָדָם נֶעֱקַד לְפָנֶיךָ כְּבְהֵמָה, וְכִי לֹא כְּדַאי זְכוּת הַכְנָסַת אוֹרְחִים שֶׁל אַבְרָהָם לְהַצִּיל אֶת בְּנוֹ?

וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ

אַבְרָהָם הַצַּדִּיק[64] כָּל יָמָיו תָּמִיד הָיָה דָּבוּק לְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, עַד אֵין סוֹף, תָּמִיד הָיָה מְצַפֶּה לִשְׁמֹעַ אֵיזֶה צִוּוּי מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּם תֵּכֶף בְּאַהֲבָה וּבְזְרִיזוּת גְּדוֹלָה, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ, וְלָכֵן תֵּכֶף כְּשֶׁשָּׁמַע מִפִּי ה' קַח נָא אֶת בִּנְךָ וְגוֹ' וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה, הִזְדָּרֵז כָּל כָּךְ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאַהֲבָה וּבְדֶבְקוּת, עַד שֶׁמִּגֹּדֶל דְּבֵקוּתוֹ לֹא הִרְגִּישׁ כְּלָל אֶת תְּנוּעוֹת הָאֲבָרִים, אָמְנָם אַחַר שֶׁעָמַד בְּנִסָּיוֹן לָקַח אֶת בְּנוֹ וְהוֹלִיכוֹ וַעֲקָדוֹ כְּמִצְוַת בּוֹרְאוֹ, וְעָשָׂה הַכֹּל עַד הַשָּׁלָב הָאַחֲרוֹן שֶׁהֶעֱלָהוּ לְעוֹלָה, אָז הִתְרַשְּׁלוּ אֲבָרָיו וְלֹא הָלְכוּ מֵעַצְמָן לָקַחַת הַסַּכִּין, כִּי הֲרֵי בֶּאֱמֶת כְּבָר קִיֵּם הַמִּצְוָה שֶׁשָּׁמַע, שֶׁהֲרֵי לֹא הִצְטַוָּה כְּלָל עַל הַשְּׁחִיטָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ רַק; וְהַעֲלֵהוּ, וּכְבָר הֶעֱלָהוּ, וְלָכֵן נִפְסַק מִמֶּנּוּ זְרִיזוּת הָאֲבָרִים, אֲבָל אַבְרָהָם לְפִי הֲבָנָתוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְשׁוֹחֲטוֹ, חָשַׁב שֶׁזֶּה מְנִיעָה מֵהַשָּׁטָן, שׁוּב רוֹצֶה הוּא לְמָנְעֵנִי, בָּרֶגַע הָאַחֲרוֹן הוּא עוֹד מְנַסֶּה לְהַכְשִׁיל, וְלָכֵן הִתְגַּבֵּר אַבְרָהָם לִשְׁלֹחַ יָדוֹ בְּכֹחַ לָקַחַת אֶת הַסַּכִּין כְּדֵי לְשׁוֹחֲטוֹ.

64 דברי מנחם (רימינוב)

• אֲשֶׁר קִדְּשָׁנִי בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנִי לְהַעֲלֹת עֹלָה •

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְרוֹאֶה, הָאָב מַעֲקִיד בְּכָל לֵב וְהַבֵּן נֶעֱקָד בְּכָל לִבּוֹ, וְאַבְרָהָם אָבִיו בִּדְבֵקוּת וּבְהִתְלַהֲבוּת[65] בְּרוּךְ בְּקוֹל גָּדוֹל; בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנִי בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנִי לְהַעֲלוֹת עֹלָה! וּכְשֶׁגָּמַר אֶת הַבְּרָכָה כְּיָון שֶׁהִגִּיעַ הַסַּכִּין עַל צַוָּארוֹ שֶׁל יִצְחָק, פָּרְחָה וְיָצְאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יִצְחָק, וְנִכְנְסָה נִשְׁמָתוֹ בְּתוֹךְ הָאַיִל שֶׁהָיָה מוּכָן תַּחְתָּיו, וְאָז הִשְׁמִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹל מִבֵּין הַכְּרוּבִים, וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם; וְלָמָּה מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא יָרַד לְמַטָּה, לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר נָחוּץ, הֲרֵי אַבְרָהָם מְמַהֵר וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַפְסִיק אַחַר הַבְּרָכָה, וְעוֹד רֶגַע קָט, אוּלַי יִשְׁחָטֶנּוּ בֵּינְתַיִם, וּלוּלֵי שֶׁנִּתְעַכֵּב אַבְרָהָם לִבְדֹּק הַסַּכִּין לְהִסְתַּפֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא נִפְגַּם, הָיָה כְּבָר יִצְחָק נִשְׁחָט, אֲבָל מַמָּשׁ בָּרֶגַע הָאַחֲרוֹן הַמַּלְאָךְ קוֹרֵא לוֹ; וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם שְׁנֵי פְּעָמִים בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ לְשׁוֹחֲטוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ, הָיָה הַמַּלְאָךְ מְמַהֵר וְאוֹמֵר אַבְרָהָם אַבְרָהָם, וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי, וַיֹּאמֶר; אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר.

• וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה' •

אַבְרָהָם לֹא עוֹזֵב כָּל כָּךְ מַהֵר, לֹא מְוַתֵּר עַל הַקְרָבַת הַקָּרְבָּן, כִּי אַבְרָהָם הָיָה תָּמִיד וּמְסִתַּפֵּק, הַאִם זֶה בֶּאֱמֶת שָׂלִיחַ מֵהַשָּׁמַיִם, לְמָנְעוֹ מִלִּשְׁחֹט, וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיְּקַשֵּׁל בִּבְרָכָה לְבַטָּלָה, וְלָכֵן אָמַר אַבְרָהָם; כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ תְּמוּהִים, אֶתְמוֹל נֶאֱמַר לִי, כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְשׁוּב נֶאֱמַר לִי, קַח נָא אֶת בִּנְךָ וְגוֹ', וְעַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לִי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר? וְלָכֵן אָמַר לוֹ אַבְרָהָם; מִי אַתָּה? אָמַר לוֹ; מַלְאָךְ! אָמַר אַבְרָהָם, כְּשֶׁאָמַר לִי קַח נָא אֶת בִּנְךָ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ אָמַר לִי, וְעַכְשָׁו אַתָּה אוֹמֵר לֹא תִּשְׁחָטֶנּוּ, דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד, דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִים, אִם הוּא רוֹצֶה, הוּא יֹאמַר לִי! מִיָּד פָּתַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָרָקִיעַ וְאֶת הָעֲרָפֶל וְאָמַר לוֹ; אַבְרָהָם, אֵין כָּאן שׁוּם שִׁנּוּי, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ קַח נָא אֶת בִּנְךָ, לֹא אָמַרְתִּי שָׁחֲטֵהוּ אֶלָּא וְהַעֲלֵהוּ, לְשֵׁם חִבָּה אָמַרְתִּי לְךָ, וְכֵיוָן שֶׁהֶעֱלִיתָ אוֹתוֹ וְקִיַּמְתָּ דְּבָרַי, כָּעֵת הוֹרִידוֹ, אָמַר אַבְרָהָם; וְכִי לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבָלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם, אָמַר לוֹ; וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה! אַל תַּעֲשֶׂה בּוֹ מוּם, כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי, מִיָּד הִנִּיחוֹ וְחָזְרָה בּוֹ נִשְׁמָתוֹ לְגוּפוֹ, וְאָז קִבֵּל יִצְחָק נְשָׁמָה חֲדָשָׁה מִשֹּׁרֶשׁ זָכָר, כִּי עַד הָעֲקֵדָה הָיָה לוֹ נְשָׁמָה מִשֹּׁרֶשׁ נְקֵבָה, וְלֹא הָיָה יִצְחָק יָכוֹל לִשָּׂא אִשָּׁה וּלְהוֹלִיד, וְרַק בִּזְכוּת הָעֲקֵדָה יָכוֹל הָיָה לִשָּׂא אִשָּׁה וְלָלֶדֶת יְלָדִים, וְאָז הִתְרוֹמֵם יִצְחָק וְעָמַד עַל רַגְלָיו, וּפָתַח וְאָמַר; בָּרוּךְ אַתָּה ה'. מְחַיֵּה הַמֵּתִים

• וְהִנֵּה אַיִל אַחַר •

בְּכָל זֹאת הִזְמִין לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַיִל תַּחְתָּיו, וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו, אָז הִכִּיר אַבְרָהָם שֶׁזֶּה בֶּאֱמֶת הָיָה שָׁלִיחַ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ לֹא הָיְתָה לְבַטָּלָה. וּבָמֶּה הִכִּיר זֹאת, הוּא

65 דבש וחלב. ויחי יוסף בשם קרן לדוד, ע"פ הרשב"ם.

הִכִּיר בָּזֶה דִּוְקָא עַל יְדֵי הָעִכּוּב, כִּי זֶה כְּלָל יָדוּעַ, שֶׁדָּבָר לֹא טוֹב שֶׁבָּא מֵהַשָּׂטָן אֵין לוֹ מְכֻשׁוֹל בַּדֶּרֶךְ, וְהַכֹּל נַעֲשֶׂה לוֹ חָלָק כְּמִישׁוֹר, וְרַק בְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אָז הַסִּטְרָא אַחְרָא מִתְגַּבֵּר לַעֲשׂוֹת עִכּוּבִים וְלִגְרֹם סִבּוּכִים, כְּדֵי לְעָרֵב דַּעְתּוֹ וּלְיַגְּעוֹ שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ, וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר רָאָה אַבְרָהָם שֶׁזֶּה הָאַיִל נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו הֵבִין מִיָּד, כִּי זֶה שֶׁזֶּה מְסֻבָּךְ סִימָן בְּיָדוֹ שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן קְדֻשָּׁה וְלָכֵן לְקָחוֹ מִיָּד.

• כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה •

גַּם בְּהַקְרֵבַת הָאַיִל הָיָה נִסָּיוֹן גָּדוֹל מְאוֹד לְאַבְרָהָם, אִם יַעֲשֶׂה[66] הַמִּצְוָה לְשֵׁם ה' בִּלְבַד, לְלֹא אִיזֶה פְּנִיָּה וְכַוָּנָה זָרָה לַהֶנָּאתוֹ, כִּי בַּהַתְחָלָה כְּשֶׁהֶעֱלָה אֶת בְּנוֹ לְעוֹלָה לְלֹא שׂוּם פְּנִיָּה זָרָה, אֵין זֶה חִדּוּשׁ, בְּעֹמֶק הַכַּוָּנָה, כִּי בְּוַדַּאי מָה שֶּׁמַּקְרִיב בְּנוֹ יְחִידוֹ, עוֹשֶׂה זֹאת רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֲבָל בַּמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁצִּוָּה לְהוֹרִידוֹ וְלֹא לְשָׁחֲטוֹ, זֶה הָיָה קָשֶׁה מְאֹד שֶׁיַּעֲשֶׂה לְשֵׁם ה' בִּלְבַד, כִּי הֲרֵי בְּעַל כָּרְחוֹ יִשְׂמַח לִבּוֹ, מָה שֶּׁמַּצִּיל בְּנוֹ יְחִידוֹ מִן הַמָּוֶת, אֲבָל ה' הַיּוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת לֵב, רָאָה וְיָדַע כִּי כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מִצְוָה הָרִאשׁוֹנָה רַק לְשֵׁם ה' בִּלְבַד, כֵּן גַּם מִצְוָה הַשְּׁנִיָּה לֹא שָׂמַח עַל הוֹרָדָתוֹ בִּשְׁבִיל שִׂמְחַת עַצְמוֹ, בַּעֲבוּר הַצָּלַת בְּנוֹ יְחִידוֹ, רַק שָׂמַח שֶׁזָּכָה לְקַיֵּם שְׁנִית מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, וְהַהוֹכָחָה לְכָךְ שֶׁהָרֵי הָיָה קָשֶׁה בְּעֵינָיו הוֹרָדָתוֹ, וְהִתְחַנֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ לְכָל הַפָּחוֹת אֵיזֶה מוּם, עַד שֶׁהֻצְרַךְ לְהַזְהִירוֹ עַל כָּךְ, וְלָכֵן אָמַר הַמַּלְאָךְ כִּי עַתָּה, מִן הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁקִּיַּמְתָּ, יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה, כִּי לֹא חָשַׂכְתָּ, וְהַכַּוָּנָה שֶׁמָּנַעְתָּ אוֹתוֹ מִן הַמָּוֶת, לֹא הָיָה בּוֹ אִיזֶה כַּוָּנָה וּמַחֲשָׁבָה חִיצוֹנִית, שֶׁעָלָה עַל לִבְּךָ אַהֲבַת בִּנְךָ יְחִידְךָ, רַק עָשִׂיתָ זֹאת, מִמָּנִּי, לְמַלֹּאות הַצִּוּוִי בְּלֹא כַּוָּנָה אַחֶרֶת.

• וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ •

אוֹתוֹ הָאַיִל נִבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְכָעֵת[67] כְּשֶׁבָּא לְהִתְקָרֵב תַּחַת יִצְחָק, הָיָה הַשָּׂטָן עוֹמֵד וּמַפְרִיעוֹ כְּדֵי לְבַטֵּל קָרְבָּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְלָכֵן נֶאֱחַז בִּשְׁנֵי קַרְנוֹתָיו בֵּין הָאֵילָנוֹת, מָה עָשָׂה אוֹתוֹ הָאַיִל פָּשַׁט אֶת יָדוֹ וְאָחַז בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אֲבָל לֹא יָכֹל לָבֹא כִּי נֶאֱחַז בִּשְׁתֵּי קַרְנוֹתָיו בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהֵבִיט אַבְרָהָם וְרָאָה אֶת הָאַיִל וְהָלַךְ וְהִתִּירוֹ מֵהַסְּבַךְ, וְהִקְרִיבוֹ תַּחַת יִצְחָק בְּנוֹ.

• שְׁחִיטָה •

וְהָיָה אַבְרָהָם מִתְפַּלֵּל עַל כָּל[68] עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה וְאוֹמֵר; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא זֶה כְּאִלּוּ נַעֲשָׂה בִּבְנִי, בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה אַבְרָהָם שׁוֹחֵט אֶת הָאַיִל, נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל בְּנוֹ, שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בֵּין מָוֶת לְחַיִּים, וְהָיָה רוֹאֶה כִּי כִּמְעַט נִשְׁחַט בְּנוֹ, וְהָיָה לִבּוֹ מִתְחַמֵּם בְּתַכְלִית הַחֲמוּם, וְהָיָה בּוֹכֶה בִּדְמָעוֹת בְּתַכְלִית הָרַחֲמָנוּת, וְהָיָה מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ לֹא-ל יִת' וְאוֹמֵר לְפָנָיו; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לִוּלֵי רַחֲמֶיךָ הַמְּרֻבִּים וַחֲסָדֶיךָ הָעֲצוּמִים, כְּבָר הָיִיתִי שׁוֹרֵף אֶת בְּנִי יְחִידִי, כַּאֲשֶׁר שָׂרַפְתִּי אֶת הָאַיִל הַזֶּה, וְכֵן בֶּאֱמֶת הָיָה רָאוּי לִי לַעֲשׂוֹת לְמַלֹּאת רְצוֹנְךָ, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה הַשְּׁלֵימָה וְהַדְּבֵקוּת הַגְּמוּרָה, וְאוֹמֵר; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ הָאַיִל הַזֶּה אֲשֶׁר שָׂרַפְתִּי, כְּאִלּוּ שָׂרַפְתִּי אֶת בְּנִי יְחִידִי כְּמוֹ שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ, וְהִקְרִיבוֹ תַּחַת יִצְחָק בְּנוֹ.

• כַּבָּלָה •

וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְקַבֵּל דָּם הָאַיִל בַּמִּזְרָק, הָיָה רוֹאֶה אוֹתוֹ הַדָּם כְּאִלּוּ הוּא דָּם בְּנוֹ, וְהָיָה מִתְחַמֵּם לִבּוֹ וְהָיוּ רַחֲמָיו נִכְמָרִים אֶל בְּנוֹ, וְהָיָה מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ לֹא-ל יִת' וְאוֹמֵר לְפָנָיו; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לִוּלֵי רַחֲמֶיךָ הַמְּרֻבִּים וַחֲסָדֶיךָ הָעֲצוּמִים, כְּבָר הָיִיתִי מְקַבֵּל דָּם בְּנִי, כַּאֲשֶׁר קִבַּלְתִּי דָּם הָאַיִל הַזֶּה, וְכֵן הָיָה רָאוּי לִי לַעֲשׂוֹת לְמַלֹּאת רְצוֹנְךָ, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה הַשְּׁלֵימָה וְהַדְּבֵקוּת הַגְּמוּרָה, וְאוֹמֵר; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא קַבָּלַת דָּם זֶה הָאַיִל אֲשֶׁר קִבַּלְתִּי לְפָנֶיךָ, כְּאִלּוּ הָיִיתִי מְקַבֵּל דָּם בְּנִי, אַחֲרֵי אֲשֶׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁבֶּאֱמֶת כָּךְ הָיִיתִי מְקַבֵּל דָּם בְּנִי, לוּלֵי שֶׁמְּנַעְתָּנִי.

• הוֹלָכָה, זְרִיקָה •

וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מוֹלִיךְ הַדָּם לְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּבִשְׁעַת שֶׁזָּרַק אוֹתוֹ הָיָה רוֹאֶה דָּם הָאַיִל שֶׁנִּשְׁפַּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּאִלּוּ הוּא דָּם בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ, וְהָיָה לִבּוֹ מִתְחַמֵּם בְּתַכְלִית הַחֲמוּם, וְהָיוּ רַחֲמָיו נִכְמָרִים עַל בְּנוֹ, וְהָיָה בּוֹכֶה בִּדְמָעוֹת בְּתַכְלִית הָרַחֲמָנוּת, וְהָיָה מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ לָא-ל יִת' וְאוֹמֵר לְפָנָיו; רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לוּלֵי רַחֲמֶיךָ הַמְּרֻבִּים וַחֲסָדֶיךָ הָעֲצוּמִים, כְּבָר הָיִיתִי שׁוֹפֵךְ דָּם בְּנִי יְחִידִי עַל הַמִּזְבֵּחַ, כַּאֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי דָּם הָאַיִל הַזֶּה, וְכֵן בֶּאֱמֶת הָיָה רָאוּי לִי לַעֲשׂוֹת לְמַלֹּאת רְצוֹנְךָ, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה הַשְּׁלֵימָה וְהַדְּבֵקוּת הַגְּמוּרָה, וְאוֹמֵר; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ שְׁפִיכַת דָּם הָאַיִל הַזֶּה כְּאִלּוּ שָׁפַכְתִּי דָּם בְּנִי, אַחֲרֵי אֲשֶׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ שֶׁבֶּאֱמֶת כָּךְ הָיִיתִי מְקַבֵּל דָּם בְּנִי, לוּלֵי שֶׁמְּנַעְתָּנִי.

• הַקְטָרָה •

וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מַקְטִיר אֶת הָאַיִל וְהָיָה רוֹאֶה אֶת אֵיבָרָיו נִשְׂרָפִין, הָיָה רוֹאֶה כְּאִלּוּ בְּנוֹ נִשְׂרָף, וְהָיָה מִתְחַמֵּם לִבּוֹ בְּתַכְלִית הַחֲמוּם, וְהָיוּ רַחֲמָיו נִכְמָרִים אֶל בְּנוֹ, וְהָיָה בּוֹכֶה בִּדְמָעוֹת בְּתַכְלִית הָרַחֲמָנוּת, וְהָיָה מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ לֹא-ל יִת' וְאוֹמֵר לְפָנָיו; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ הַמְּרֻבִּים וַחֲסָדֶיךָ הָעֲצוּמִים כְּבָר הָיִיתִי שׂוֹרֵף אֶת בְּנִי יְחִידִי, כַּאֲשֶׁר שָׂרַפְתִּי אֶת הָאַיִל הַזֶּה, וְכֵן בֶּאֱמֶת הָיָה רָאוּי לִי לַעֲשׂוֹת לְמַלֹּאת רְצוֹנְךָ, וְהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה הַשְּׁלֵימָה וְהַדְּבֵקוּת הַגְּמוּרָה, וְאוֹמֵר; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ הָאַיִל הַזֶּה אֲשֶׁר שָׂרַפְתִּי, כְּאִלּוּ שָׂרַפְתִּי אֶת בְּנִי יְחִידִי כְּמוֹ שֶׁגָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ,

66 מלבי"ם

67 פרקי דר"א

68 שערי העבודה לרבנו יונה

שֶׁכָּךְ הָיִיתִי שׁוֹרֵף אֶת בְּנֵי לְמִצְוָתְךָ לוּלֵי שֶׁמָּנַעְתָּ אוֹתִי.

ה' יִרְאֶה

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא, ה' יִרְאֶה, וַיִּבָּחַר לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה, לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת, וְכָךְ אָמַר לְפָנָיו; רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי קַח נָא אֶת בִּנְךָ, הָיִיתִי יָכוֹל לוֹמַר; אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְכָעֵת אַתָּה אוֹמֵר לִי קַח נָא אֶת בִּנְךָ, וְלֹא עָשִׂיתִי כֵּן, אֶלָּא כָּבַשְׁתִּי רַחֲמַי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק, בָּאִין לְחָלְיָה לִידֵי עֲבֵרוֹת, תִּהְיֶה נִזְכָּר לָהֶם הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת, וְתִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם - וְעַל יְרוּשָׁלַיִם

הִנֵּה אַבְרָהָם קָרָא אוֹתוֹ הַמָּקוֹם; יְרֹאֶה, אֲבָל הַסַּבָּא שֵׁם בֵּן נַחַ קָרָא אוֹתוֹ; "שָׁלֵם" כַּפָּתוּב, וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי קוֹרֵא אֶת שֵׁם הָעִיר "יְרֹאֶה" כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ אַבְרָהָם, אִם כָּךְ יִהְיֶה פְּגִיעָה בְּצַדִּיק, שֵׁם בֵּן נַחַ, וְאִם אֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ "שָׁלֵם" כְּדֶרֶךְ שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ, שֵׁם בֵּן נַחַ, זֶה יִהְיֶה פְּגִיעָה בְּצַדִּיק אַבְרָהָם, אֶלָּא הֲרֵינִי קוֹרֵא אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁקָּרְאוּ שְׁנֵיהֶם "יְרוּשָׁלֵם" יְרֹאֶה - שָׁלֵם. אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם, שֶׁיֵּאָמֵר כְּהַיּוֹם הַזֶּה, לִימֵי הַדּוֹרוֹת, בְּהַר ה' יֵרָאֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַמּוֹ, וְיִרְאֶה עֻקְדָּה זוֹ, לִסְלֹחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה, וּלְהַצִּילָם מִן הַפְּרָעָנוּת.

וַיִּקְרָא מַלְאַךְ ה' אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם

שׁוּב קָרָא הַמַּלְאָךְ לְאַבְרָהָם, אֲבָל[69] גַּם כָּעֵת לֹא יָרַד הַמַּלְאָךְ, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי הָעֲקֵדָה שֶׁהָיָה מַקְרִיב אַבְרָהָם בְּנוֹ לְהָשֵׁם יִתְבָּרַךְ, הָיָה אָז הִתְגַּלּוּת אֱלוֹקִית, לֹא הָיוּ יְכוֹלִים הַמַּלְאָכִים לִהְיוֹת עַל הָהָר אָז, רַק קָרָא מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לָגֶשֶׁת אֶל הָהָר. וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה', כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ, כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם, מָה הַחוֹל גָּדֵר לַיָּם[70] וּבְכָל עֵת שֶׁהוּא סוֹעֵר הַיָּם, כְּשֶׁהוּא בָּא לַחוֹל, הַגַּלִּים נִשְׁבָּרִים, כָּךְ יִשְׂרָאֵל כָּל מָה שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם מַגְבִּיהִים עַצְמָם עַל יִשְׂרָאֵל, לְבַסּוֹף הֵם נִשְׁבָּרִים לִפְנֵיהֶם. וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו, וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי.

וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו

וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע, הַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת שֶׁגַּם כָּעֵת הָיוּ שָׁוִים הָאָב וְהַבֵּן וְהָלְכוּ יַחַד, וְאָמְנָם בַּהֲלִיכָה לַעֲקֵדָה הָיָה בָּזֶה חִדּוּשׁ שֶׁהָלְכוּ שְׁנֵיהֶם בְּשִׂמְחָה לְשֵׁם שָׁמַיִם זֶה לִשְׁחֹט וְזֶה לְהִשָּׁחֵט, אֲבָל כָּעֵת מֶה הָיָה הַפָּנָּה בַּהֲלִיכָה, אֶלָּא שֶׁכָּאן כְּבָר לֹא הָיוּ לְבַד הָאָב וְהַבֵּן, אֶלָּא עִם הַנְּעָרִים, וְהַתּוֹרָה מַדְגִּישָׁה שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַנְּעָרִים לֹא הָיָה לָהֶם שׁוּם הִתְנַשְּׂאוּת וְגַאֲוָה עַל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁהֲרֵי הֵם לֹא הָיוּ בְּנֵסָיוֹן[71], כְּמוֹ כֵן גַּם אַבְרָהָם וְיִצְחָק לֹא הִתְגָּאוּ וְלֹא הִרְגִּישׁוּ שֶׁעָשׂוּ אֵיזֶה דָּבָר גָּדוֹל אֶלָּא וַיֵּלְכוּ יַחְדָּיו וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע.

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה שָׂרוּי בְּצַעַר אַחֲרֵי הָעֲקֵדָה שֶׁלֹּא קִיֵּם אֶת צִוּוּי ה' בִּשְׁלֵמוּת,[72] וְהִרְהֵר, כִּי הוּא עַצְמוֹ גָּרַם לְכָךְ בָּזֶה שֶׁלֹּא הִשִּׂיא אֶת יִצְחָק לִפְנֵי כֵן, וְעַל יְדֵי כָּךְ לֹא יָצְאָה הָעֲקֵדָה לַפֹּעַל, כִּי הֲרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִבְטִיחוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא הָיָה לְיִצְחָק זֶרַע, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיַּעֲלֶה לְעוֹלָה, וְאִם הָיָה מְחַתֵּן אוֹתוֹ לִפְנֵי כֵן, וּכְבָר הָיוּ לוֹ יְלָדִים, הָיָה יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בִּשְׁלֵמוּת, לְכָךְ בִּשְׂרוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי רַק עַתָּה נוֹלְדָה רִבְקָה, וְנִחֲמוֹ כִּי הַבְטָחָה עַל זֶרַע יִצְחָק הָיְתָה מְכֻוֶּנֶת עַל זֶרַע שֶׁיִּהְיֶה לְיִצְחָק מֵרִבְקָה, וּמִמֵּילָא לֹא נִמְנְעָה הָעֲקֵדָה בְּאַשְׁמָתוֹ, אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁצִּוִּיתִיךָ לֹא אָמַרְתִּי שְׁחָטֵהוּ אֶלָּא הַעֲלֵהוּ, וּרְצוֹנִי נַעֲשָׂה עַל יָדְךָ בִּשְׁלֵמוּת.

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה

מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא[73] חוֹפֵר שִׁיחִין, שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת, כְּדֵי שֶׁעוֹלֵי רְגָלִים לֹא יִתְיַסְּרוּ בְּצָמָא, וּבִתּוֹ נָפְלָה לְבוֹר גָּדוֹל, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, אָמַר לָהֶם; כְּבָר עָלְתָה מִתּוֹךְ הַבּוֹר, שְׁאֲלוּ אוֹתָהּ ; מִי הֶעֱלָה אוֹתָךְ? אָמְרָה זָכָר שֶׁל רְחֵלִים, [אֵלּוּ שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ שֶׁנִּשְׁחַט תַּחְתָּיו] נִזְדַּמֵּן לִי, וְאִישׁ זָקֵן [אַבְרָהָם אָבִינוּ] מַנְהִיגוֹ, וְהוּא הֶעֱלָה אוֹתִי, שְׁאֲלוּ אֶת רַבִּי חֲנִינָא כְּלוּם נָבִיא אַתָּה ? עָנָה; לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא כָּךְ אָמַרְתִּי; דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ צַדִּיק מִצְטַעֵר בּוֹ, יִכָּשֵׁל בּוֹ זַרְעוֹ?

---

69 משך חכמה

70 מדרש אגדה

71 רבי מנדל מוורקא, מגדולי החסידות עמוד קמ"ו

72 רמתיים צופים בשם הרבי מקוצק

73 ב"ק נ'. יבמות קכ"א

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925
ובמייל: wa052052@gmailC om

עיצוב ועימוד: בהירות
b65271000@gmailcom